

M. A. Akşit Koleksiyonundan/Collection

4

Atatürk'ün Üniversite Yaklaşımı; (1933 Reformu) *

M. Arif AKŞİT**

*Atatürk'ün 1933 Üniversite Reformu ile akademisyenlerin yarısının emekli olması kavramı incelenmesi, bir sorgu üzerine yapılması zorunlu görülmüştür.

** Prof. Dr. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Neonatoloji/Yenidoğan ve Pediatrik Genetik uzmanı, emekli,

Toplumun en üst eğitim kurumu olan Üniversiteler bir bakıma muasır medeniyet ötesine taşıyacak ve beceri boyutunu da en üst uzmanlık düzeyine taşımaktadır. Atatürk bu konudaki yaklaşımı bu Makalede ele alınacaktır.

Zamanımızda Yükseköğretim gören kişilerin, politika katkıları, siyasi görüşleri farklı olduğu, bu açıdan da bazı Yönetim aleyhine yaklaşımların dikkate alındığı görülmektedir. 1960 Dikta Darbesi ile, Üniversite mezunlarının vekil olması ve lise mezunların oy atması teklifi akla gelmektedir.

Dikkat edilmesi gereken, belirli kişilerin, üniversite eğitim nedeni ile görüş belirtmeleri demek, genel toplumun aynı görüşte olduğu anlamı taşımaz. Yönetim lehine olanlar sadece katkı verirler, aykırı olmadığı için, genel medyada dikkati çekmezler.

1968 Kuşakçı denilen boyutta, sol hakimiyeti olduğu değil, adalet için, birey hakkı temelinde olduğu, ancak güç kullanan ve tabrihat yapan öne çıkması ile sanki onlar topluma hâkim sanıldığı görülmektedir. Sağ görüşün üniversite mezunları arasında belirgin hâkim olduğu daha sonraki seçim neticelerine göre anlaşılmıştır.

Dikta yükseköğretim görmüş olanların kendi safında olacağı inancı ile bunların görüşlerini olarak kullanmak ister. 1960 Darbesi sonucu hazırlanan Anayasa taslağında seçmen olabilmek için 30 yaş ve lise mezunu olmak şartı var iken, sonra değiştirilmiştir. Konuşanlar hangi dal olduğu, yetkin olup olmadığı önemli değil, Radyo ve TV'de profesör olmalıdır.

Eğitim en üst düzey akademik, doçentlik ve profesörlük olmasına karşın, bu düzeye çıkabilmek için üniversite mezunu olmak gereklidir. Enstitü benzeri, fabrika veya belirli dalda çalışanlar daha üst düzeyde bilgi ve beceri sahibi olabilmektedirler.

Atatürk zamanında Medreseler söz konusu olduğu dikkate alınınca, Medreseden icazet, kısaca profesör olmak için en az 36 yıl eğitim gereklidir. Modern açıdan, 5+3+3=11 yıl; ilk ve orta eğitim, yeni düzenleme ile 8+4=12 yıl gereklidir. Üniversite 5/7 yıl ve uzmanlık/5 yıl ile 5 yıl doçent, 5 yıl profesör=15 yıl üst eğitim ile 32 yıl tutmaktadır. Ayrıca 2 yıl askerlik ve mecburi hizmet ile 4 yıl eklenerek 36 yıl olarak tutmaktadır. Kabaca benzer bir süreçtir. Medreselerdeki eğitim süreci daha uzundur.

Buradaki fark, süreç değil, metottadır. Olumlu ve olumsuz örnekler aşağıda sunulmaktadır.

Yunus Emre Taptug Dergahında eğitim alırken, Kuran'ı hatmettim demiş, düşündün mü diye sormuşlar, ertesini gün, ilk ayette "elhamdülillah" ta kaldım geçemedim demiş. Bi-ismi-Allah'ı nasıl geçtin diye sormuşlar. Kısaca sorgu boyutundan, tekrar, ezber ve kalıp öğrenme boyutu oluşmuştur. Aynı şeyi tekrarlamayı, ezberlemeyi eğitim sanan görüş hakim olmuştur.

İlahiyat mezunları, din adamı değil, teoloji eğitimi görmüşler, bu açıdan da din adına konuşacak, özel ve özgün bir yetkileri olamaz, sadece Kuran temelli yorum yapmaları gerekir. Miraçta peygamber uçtu diyen din adamların karşın Kuran sözü: Peygambere bile sen resulün, sadece bildirmekle görevlisin vurgusu Kuran'da açıktır^{1,2} (17/93 "Yahut altından bir evin olmalı yahut göğe yükselmelisin. Ancak senin göğe çıktığına, okuyacağımız bir kitabı bize indireceğin zamana kadar, asla inanmayız!" De ki: "Rabbimin şanı yücedir. Ben, insan bir resulden başka neyim ki?). Kutsal Peygamber sözü olgusu da bu şekilde yıkılmalıdır.

Eğitilen, Yüksek eğitim gören bir kişinin, adalet ve haklar konusunda ters davranışlarda bulunması, Atamızın kemiklerini sızlama ötesine geçmemektedir.

NOT: İstiklal Savaşında Ataların icazetli oldukları için subay olarak katılmışlar, 2 kişi şehit olmuş, birisi yüzbaşı rütbesi ile İzmir'e giren ilk süvari subaylarından olmuştur. Kısaca yedek-subay kavramı o zaman için de söz konusu olmuştur, mektepli denilmiştir.

Özet

Atatürk'ün Üniversite Yaklaşımı; (1933 Reformu)

Amaç: Medreseden Fen Okulu ([Darülfünun](#)) geçilmesine karşın, en yüksek akademik yaklaşım boyutuna geçilememesi, sadece kalıp öğrenme, tekrar etme, ezberleme oluşması üzerine, sorgulama, tartışma ve araştırma öncelikli Üniversite boyutuna geçilmiştir. Akademik personel uymaması, üzerine %50 hocanın ayrılması, personelin seçikle alınması, değişimin gelişim olarak karşılanması, yurtdışı akademik eleman temini ile çözüm sağlanmaya çalışılmıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesini oluşturanlara destek, akademik kişilerden olduğu, yönetimin belirli sosyal sınıfa bırakılmasının, bu açıdan diktaya da olumlu yaklaşıldığı görülmektedir. Cumhuriyet ilk dönemi için 150 sürgüne bakıldığında, en üst düzeyde eğitim almış kişiler olması, ilintileri olduğu, oluşturulan Anayasaların da vesayet sistemini oluşturması ile, Atatürk Üniversite Reformunun tersi, 27 Mayıs'ta tasfiye gündeme gelmesi ile, bir Atatürk'ün yaptıklarının önemi irdelenmektedir.

Dayanaklar/Kaynaklar: Üniversiteler konusunda Atatürk'ün yaklaşımları kaynaklar eşliğinde Yazar, M. Arif AKŞİT'in irdelemeleri ile sunulmaktadır. Kaynaklar doğrudan verilmiştir.

Genel Yaklaşım: Eğitimde en üst düzey, Milli Hedefin, birey hakkı temelinde, topluma ve halk dayandırılması, zorla, baskı ile değil, eğitim ile Milli Menfaat penceresinden bakılması, yorumlanmasının öğretilmesi önemlidir. 27 Mayıs Darbe ibret olgusunda olduğu gibi, bir anarşik ve kaos ortamı oluşturulmaması önemli bir işlev olmaktadır.

Sonuç: Atatürk'ün Üniversite yapısında da bilginin tekrarlanmasından öte, düşünme, milli menfaat açısından irdeleme öne çıkmaktadır. Komisyon bu açıdan da 27 Mayıs Darbesinin, bir kesimin, Üniversiter yapıyı dejenere etme çabası olarak görmesi beklenilmektedir.

Yorum: Atatürk'ün Yüksek Öğretim yapısını bozan, dikta boyutunu öne çıkaran yapıyı, Komisyon olarak ele alması ve bunun hukuk, adalet anlayışı içinde irdelemesi beklenir. Komisyon 27 Mayıs Darbesinin bu konuda yaptığı tahribatı bile konu edinmediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk'ün Üniversite beklentisi, milli hedef, birey hakkı temelinde milli menfaatler olmalıdır, 27 Mayıs bunu bozduğu da gerçekliktir

Outline

Attitude of Atatürk to Universities; 1933 Reforming

AIM: Madrasah, Old mostly theological high school, turned to Science Highschool (Darülfünun), thus, not demanding to reach the utmost point as higher education, just learning the rules, standard knowledge, repeated, memorized the information, not at interrogation, discussion and experienced based studies, university methods. Due to the academic teachers not suitable for this kind of education, nearly half of the teachers are changed to new selected academic teachers, taken from other countries.

Supporting 27th of May 1960 Rebellion, from university academic educated, as they indicated the managing, ruling of a country to special upper social class, thus, they relatives have a connection to relegate 150 people in first years of Republic of Turkey, trying to confirm the tutorship, as opposite philosophy of Atatürk's University concept, thus, the importance clearer.

Grounding Aspects: The Atatürk approaching to university, upon references, it is discussed from the Author, M. A. Akgit. References directly given.

Introduction: The highest education, university education, must base on National Philosophy Concept, related to common, not upon force and obligations, considering the education form National point of view, evaluated upon such idea is important, and essential. Thus, 27th May it was leading to chaos and anarchy position, trying to degenerate the higher education, as historically noted.

Notions: Atatürk philosophy on universities, not repeating the knowledge must configurating the data, information, decision making, national perspective, and evaluative aspect. Commission perspective, from 27th May was a reality for disturbing the university perspective of Atatürk.

Conclusion: Atatürk indications on education directly give in most articles, as in this research idea, and by evaluation performing, as from references same words, evaluations are contributed, differently. This effects Turkey, thus not any decision makes from commission.

Key Words: Education words of Atatürk, also, from Turkish Nation perspective, based on civil Rights, as degenerated at 27th of May

Giriş

Atatürk'ün Yüksek Eğitim, Üniversite üzerine görüşleri dikkate alınmalıdır.

1924 yılında Medreselerin kapatılıp ilkokul olarak dönüşmesi ve 1926 yılında eğitim programının bütünleşmesi, Milli olarak tanımlaması ile aradan geçen 9-7 yıl içinde İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) yeterli kalmadığı için yeni bir yapı gerekli olmuştur. Öncelikle eğitim algısı ilk planda irdelenmeli, daha sonra da özellikle 1933 yılındaki Üniversite Reformu boyutu ile yapılanlar bu Makale konusu olacaktır.

Üniversite Reformu

Kaynaklardan elde edilen veriler, yorumlarla sunulacaktır.

Üniversite Reformu (Wikipedia)³

Üniversite Reformu, modern tarzda [yükseköğretim](#) ihtiyacını karşılamayan [Darülfünun](#)'un yerine, bu ihtiyacı karşılayacak okulların kurulmasını amaçlayan 2252 sayılı ve 1933 tarihli kanuna dayanan reform hareketidir.

Hazırlık

[Cumhuriyetin](#) ilanı ile birçok alanda reform yapıldı. Modern eğitim anlayışı [Tevfik Fikret](#), [Ziya Gökalp](#) gibi düşünürlerce öngörülmüştü. Düşünce, vicdan ve bilim etkinliği özgür bireyler yetiştirmek amacıyla üniversite reformu yapıldı. Bireylerin insanî çerçevede etnik, kültürel veya dinî kimliğe bakmaksızın bilim yapabileceği üniversiteler kurulması gerekmişti. Daha önceden resmi yapıyı temsil eden ve sınırlanmış bir yükseköğretim sistemi varken, özerk yapılı objektif kurumlar olmalıydı. [Ankara Hukuk Mektebi](#) (1924), [Gazi Eğitim Enstitüsü](#) (1926) ve [Ziraat Enstitüsü](#)'nün (1930) cumhuriyetin hedefleri doğrultusunda kurulan yükseköğretim kurumlarıydı. İsviçreli Profesör [Albert Malche](#) Türkiye'ye davet edilerek çağdaş eğitim kurumlarının tasarlanmasında yardım istendi.

Kanun sonrası

Albert Malche'nin verdiği rapor doğrultusunda 1933 tarih ve 2252 sayılı kanun çıkarıldı. 1933'te İstanbul Darülfünunu kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu. Hocaların yarıdan fazlasının görevine son verilerek yerlerine yenileri görevlendirildi. Almanya'dan göç ederek Türkiye'ye gelen hocalar üniversite anlayışının yerleşmesinde yardımcı oldu. Üniversite, [fakülte](#), [rektör](#) kavramları 1933'teki reform hareketiyle oluştu. [Yüksek Mühendis Mektebi](#) 1944'te [İstanbul Teknik Üniversitesi](#) olarak yapılandı. Ankara'da daha önce açılan yüksek mektep, fakülte ve enstitülerin bir araya getirilmesiyle 1946'da [Ankara Üniversitesi](#) oluşturuldu. [II. Dünya Savaşı](#)'ndan sonra üniversite düzenlemesi yürürlükten kaldırılarak 4936 sayılı yeni kanunla üniversitelere özerklik verildi. 1955-1957 arasında [Karadeniz Teknik Üniversitesi](#), [Ege Üniversitesi](#), [Ortadoğu Teknik Üniversitesi](#) ve [Atatürk Üniversitesi](#) kuruldu. 1967'de [Hacettepe Üniversitesi](#) ve 1971'de [Boğaziçi Üniversitesi](#) kuruldu. 1973-1981 arasında Diyarbakır, Eskişehir, Adana, Sivas, Malatya, Elazığ, Samsun, Konya, Bursa ve Kayseri'de on yeni üniversite inşa edildi.

Yorum

Kısa bir özet yapılmıştır, gerekçeler ve dayanakları söz edilmemiştir.

1982 Anayasası ile Yükseköğretim Kurumu tek bir denetim çerçevesinde toplanmış, atamaların da buna bağlı olarak önerildiği vurgulanmalıdır. Üniversite akademik elemanlar ile seçim yapılırken, doğrudan Cumhurbaşkanı ataması sistemine geçilmiştir. Ayrıca, 141 Öğretim Üyesi Profesör, Diktaya karşı oldukları için de üniversitelerle ilişkileri kesilmiştir.

Burada Turgut Özal döneminde 14 Yükseköğretim Kurulundan elemanlar ile, biri Yazar olmak üzere, bir rapor hazırlanmış, bu rapor en erken okul öncesi döneminden, akademik boyuta yol açan bir süreç öngörmekte idi. Etkisi, ilkökul ve Orta okul bütünleştirilerek, 5 artı 3 olan süreç, 8 olarak bütünleşmiş, lise de 4 yıla çıkarılmıştır. Komisyon Pamukkale Üniversitesi, 9 Eylül Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi tarafından hazırlanmış, 8 artı 8 olarak 16 yıla çıkarılmasını öngörmekte idi. İngiltere gibi Yüksekokulları lise ile bütünleştirmiş, Orta Öğretim boyutu ile üniversite yapısı ile %5 olan Üniversiteli sayısı, %44 gibi bir orana çıkarılmıştır. Ayrıca Enstitü formülü ile, Fakülte yapısından farklı olarak, tüm üniversite mezunlarına bir akademik olanak sağlamayı hedeflenmiştir. Enstitü ile yüksekokul yapısının rutin olması oluşmamıştır. Hacettepe ilk yıllar, Yabancı Lisan ile Sosyal Antropoloji gibi dersler ile, Fizik, Kimya ve Biyoloji gibi dersleri (FKB), Sağlık Yüksekokul diploması şeklinde ele almış, sonra Klinik öncesi ve Klinik yaklaşımı ve İntörlük ile yapılandırmıştı.

Yazar Turgut Özal ve Doğramacı'ya verdiği Enstitü ve Yüksekokul yapısı sözünü tutmak isteğindedir. 1940 yılında oluşturulan ve 1946 yılında iptal edilen Köy Enstitüleri modeli gibi bir yapıya gereksinim vardır.

1933 Üniversite Reformu (aturkansiklopedisi.gov.tr)⁴

Batılı anlamda üniversite olmamakla beraber, üniversiter nitelikte batılı anlamda yüksek öğretim kurumları, Türkiye'de orduyu ıslah etmek maksadıyla kurulan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun (1773), Mühendishane-i Berri-i Hümayun (1796), Mekteb-i Tıbbiye (1827) ve Mekteb-i Harbiye (1834)'dir. Bunlardan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan subay ve mühendisleri, Mühendishane-i Berri-i Hümayun kara kuvvetlerinin ihtiyacı olan topçu ve istihkâm subayları ile mühendisleri, Mekteb-i Tıbbiye, ordunun ihtiyacı olan doktorları, Mekteb-i Harbiye ise piyade ve süvari subaylarını yetiştirmek amacıyla kuruldu. Mesleki nitelikli bu askerî yüksek okullarda meslek ve askerlikle ilgili teknikler yanında' Fizik, Kimya, Biyoloji, Matematik, Astronomi... gibi müspet bilimler ve Tarih, Coğrafya, Hukuk ve Ekonomi gibi temel sosyal bilimler de okutulmaktaydı. Bu okullar' Türk toplumunun düşüncesinin modernleşmesinde, yönetimin demokratikleşmesinde ve eğitimin çağdaşlaşmasında çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Sivil yüksek öğretim kurumlarına doğuş kaynağı ve örnek de teşkil eden askerî yüksek okullar, aynı zamanda Türkçenin öğretim dili olması yanında, Fransızca İngilizce ve Almanca gibi Batı dillerinin okul programlarına girmesinde ve gezi, gözlem, inceleme, teşrih, laboratuvar... gibi tecrübî esaslara dayanan modern öğretim metotlarının okullarda kullanılmasında öncü rolü oynamışlardır. Ülkemizde Batılı anlamda ilk üniversite, 1863 yılında devrin tanınmış paşaları ve düşünürlerinin verdiği ve ilk zamanlarda sadrazam ve nazırların da izlediği; Fizik, Kimya, Biyoloji, Astronomi, Tarih ve Coğrafya gibi tabii ve sosyal bilimler alanlarından seçilen halka açık konferanslar şeklinde öğretime başlamıştır. Mutaassıp çevrelerin baskısı, sürekli öğretim elemanı kadrosunun bulunmaması ve uygun nitelikte öğrenci hazırlayacak orta öğretim kurumlarının (liselerin) yetersizliği gibi sebeplerden dolayı sık sık kapanmak zorunda kalan Darülfünun, II. Meşrutiyet dönemine kadar ciddi bir varlık gösterememiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda kurulan Türk Alman siyasî ve askerî iş birliği, beraberinde eğitim ve kültür iş birliğini de getirmiştir. Türkiye'nin savaşa girmesinden hemen sonra İstanbul'da bir Alman Eğitim ve Kültür Enstitüsü kurulmuştur. Müdürlüğünü Prof. Dr. Franz Schmidt'in yaptığı Enstitünün en önemli hizmeti, İstanbul Darülfünununda Alman ve Avusturyalı bilim adamlarının görevlendirilmesidir. 1915-1918 yılları arasında 20 Alman ve Avusturyalı bilim adamının (Dr. Anschütz: Pedagoji ve Psikoloji, Doç. Dr. Bergstässer: Semitik Diller, Doç. Dr. Giese: Ural- Altay Dilleri, Prof. Dr. Lehmann Haupt: Eskiçağ Tarihi, Doç. Dr. Obst: Coğrafya, Doç. Dr. Penck: Jeoloji ve Coğrafya, Doç. Dr. Leick: Botanik, Prof. Dr. Zarnick: Zooloji, Doç. Dr. Hoesch: Organik Kimya, Doç. Dr. Arndt: Anorganik Kimya, Dr. Fester: Teknolojik Kimya, Prof. Dr. Hoffmann: Ekonomi, Dr. Fleck: Maliye, Prof. Dr. Schöborn: Kamu Hukuku, Doç. Dr. Jacobi: Felsefe, Dr. Nord: Medeni Hukuk, Dr. Mordtmann: Tarih Metodolojisi, Dr. Ungarn: Arkeoloji ve Eski Paralar, Doç. Dr. Richter: Alman Dili ve Edebiyatı, Prof. Dr. J. Würschmidt: Fizik) getirilmesi ve Ziya Gökalp ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi genç kabiliyetlerin iştirakiyle ilk ciddi ilmi araştırmalar görülmekle beraber, 11 Ekim 1919 tarih ve 257 sayılı Darülfünun-ı Osmanî Nizamnamesi ile ilmî özerklik, 21 Nisan 1924 tarih ve 493 sayılı İstanbul Darülfünununu'nun Şahsiyeti Hükmiyesi Hakkında Kanun ile idarî özerklik verildiği hâlde, Darülfünun 1933 Reformuna kadar bir yüksek okul olma özelliğinden kurtulmamıştır. Maarif Vekili Vasif Bey (08.03.1924-21.11.1924) hariç, başta Atatürk ve yine Maarif Vekili

Mustafa Necati Bey (20.12.1925- 01.01. 1929) olmak üzere Cumhuriyet Hükümeti, Darülfünuna doğrudan doğruya müdahale etmek istememiştir. Yüce Önder Atatürk'ün de arzusu, başlatılan inkılap hareketlerine Darülfünunun kendiliğinden katılmasıdır. Oysa Darülfünunun inkılap hareketlerine katılmak şöyle dursun, inkılap hareketlerine ters düşen, onları tenkit eden, olanlara karşı gelen tutum ve davranışlardan da kaçınmamıştır. Mesela, Atatürk'ün başlatmış olduğu Türk Dil ve Tarih Tezleri, Darülfünun tarafından desteklenmediği gibi, şiddetle tenkit edilmiştir. Ayrıca, Darülfünunda ciddi bir ilmi çalışma yapılmıyor, yayımlanan kitaplar ve yazıların ilmi değeri tartışılıyordu. Bunların dışında Darülfünunun fakülteleri ve diğer birimleri arasında ilmi iş birliğini sağlayacak koordinasyonun olmaması, öğretim üyelerinin Darülfünun dışındaki çalışmaları (işleri) yüzünden eğitim, öğretim ve ilmi araştırmalarla yeterli ölçüde ilgilenememesi, Darülfünun ve fakültelerin idarî makamlarına seçim yoluyla gelmesinden dolayı öğretim üyeleri arasında sürtüşmeler, anlaşmazlıklar ve hizipleşmelerin meydana gelmesi, Darülfünun üzerinde etkin bir devlet denetiminin olmaması, profesörlerin atanmasında sadece çalışma arkadaşlarının söz sahibi olması yüzünden Darülfünun'un dışından gelecek genç ve yeni yeteneklere kapalı kalması gibi hususlar da söz konusuydu. Artık 1930'lu yıllara gelindiğinde herkes Darülfünunun ıslah edilmesinden bahsediyordu. Daha doğrusu Darülfünunun Türk inkılap hareketi açısından değerlendirilmeye tabi tutulması bir ihtiyaç hâline gelmişti.

Nihayet Türk Hükümeti, 1931 yılında Darülfünunu reforma tâbi tutmaya karar vererek gerekli ön incelemeleri yapması ve reform hakkında rapor hazırlaması için İsviçre Genf Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche'ı davet etmiştir. 16.01.1932 tarihinde İstanbul'a gelen A. Malche, Başvekil ve Maarif Vekili ile görüşmüş, Darülfünun emini, fakültelerin reisleri, öğretim elemanları ve öğrencilerle konuşmuş, dersleri ve çeşitli öğretim faaliyetlerini izlemiştir. Ayrıca, İstanbul'daki diğer yüksek öğretim kurumları ve bazı liseleri de ziyaret etmiştir. Gerekli bilgi ve belgeleri topladıktan sonra Darülfünun öğretim elemanlarına uygulanmak üzere bir anket bırakarak Mart 1932'de Avrupa'ya dönmüştür. İsviçre ve Fransa'daki üniversiteler, Hollanda'daki liseler üzerinde de incelemeler yapmıştır. Mayıs 1932'de Türkiye'ye dönmüş ve bırakmış olduğu anketleri de değerlendirerek raporunu tamamlamıştır. A. Malche, Haziran 1932'de Türk Hükümetine sunduğu raporda' ıslaha muhtaç bir üniversiteyi, muhtariyeti zedelemek korkusuyla kendi kaderine terk etmenin doğru olmadığını belirterek esas tenkitlerini öğretim programları ve metotları üzerinde yoğunlaştırmış, ders programlarının fazla yüklü ders notlarının hiç değiştirilmeden ve geliştirilmeden uzun yıllardan beri aynen okutulduklarını, şahsi çalışma ve araştırmalara, düşünme ve konuşmaya yer vermeyen, mevcudu tekrar etmekten ibaret olan ortaçağ metodunun kullanıldığını ısrarla vurgulamıştır. Darülfünun ile hayat ve inkılap hareketleri arasında sıkı bir ilişkinin kurulmasını isteyen A. Malche, yeni kurulacak Üniversitenin teşkilatında eski Darülfünunda olduğu gibi Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat Fakültelerine yer vermiştir. İlahiyat Fakültesinin kurulmasında özel bir amaç güdülmüyorsa, bu fakültenin Edebiyat Fakültesi ile birleştirilmesinin uygun olacağını tavsiye etmiştir. A. Malche raporunu Türk Hükümetine sunarken Maarif Vekili, Esat Bey (27.09. 1930-18.09.1932) idi. Ancak bu raporun uygulanması, Dr. Reşit Galip Bey'in Maarif Vekilliği zamanında (19.09.1932- 13.08.1933) olmuştur. Maarif Vekili Reşit Galip Bey, gerek şahsi incelemelerini ve gerekse A. Malche'in raporunda tespit edilen hususları ve gerekse Yüce Önder Atatürk'ün Rapor hakkındaki görüşlerini dikkate alarak bu ıslahat teşebbüsünün de daha önceki teşebbüsler gibi başarısızlıkla sonuçlanmaması için, en isabetli yolun, eski Darülfünunun ilga edilerek yerine yeni bir Üniversitenin kurulması olduğuna karar vermiştir. Maarif Vekâleti, İstanbul Darülfünununun ilgasına ve Yerine İstanbul Üniversitesinin Kurulmasına Dair Kanun tasarınsını hazırlama çalışmalarını sürdürürken, A. Malche'dan bir "Islahat Programı" hazırlamasını istemiştir. Maarif Vekâletinin onayından geçen bu programın uygulanmasında müşavirlik yapması için de A. Malche ile yeniden sözleşme yapılmıştır. Ayrıca, Maarif Vekâleti Müsteşarı Salih Zeki Bey, Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri Avni ve Rüştü Beyler, Yüksek Mühendis Mektebi Müdürü Prof. Dr. Kerim Bey ve Ankara Lisesi Müdürü Osman Bey'den oluşan bir "Islahat Komitesi" kurulmuştur. Mecliste mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde görüşülerek kabul edilen 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı İstanbul Darülfünununun ilgasına ve Maarif Vekâletince Yeni bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun'un önemli birkaç maddesi şöyledir: "Madde 1- İstanbul Darülfünunu ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilatları ile beraber 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülğadır. Madde 2- Maarif Vekili 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren İstanbul'da 'İstanbul Üniversitesi' adı ile yeni bir üniversite kurmaya memurdur. Maarif Vekâleti bu üniversitenin teşkilatına ait kanun layihasını en geç 1 Nisan 1934 tarihine kadar Büyük Millet Meclisine tevdi eyler. Madde 5- İkinci madde mucibince kurulacak Üniversitenin 1

Ağustos 1933 tarihinden 31 Mayıs 1934 tarihine kadar devam edecek olan muvakkat devresi için icap eden tedris, idare ve ecnebi mütehasısları kadrolarının tanzim ve vazifedârların tayini Maarif Vekilliğine aittir. Bu 'muvakkat kadroya' girmiş olmak, ikinci maddede yazılı 'Üniversitenin esas kadrosuna' girmek için müktesep bir hak teşkil etmez". Üniversite reformunda esas olarak alınan A. Malche'in raporu Yüce Önder Atatürk'e de arz edilmiştir. Raporu ayrıntılı bir şekilde inceleyen Yüce Önder gerek raporda önemli gördüğü hususları, gerekse rapor hakkındaki şahsi görüşlerini kendi el yazısıyla notlar hâlinde tespit etmiştir. Atatürk'ün notları ile 2252 sayılı Kanun, İstanbul Üniversitesi Muvakkat Talimatnamesi ve İstanbul Üniversitesi Esas Talimatnamesi karşılaştırıldığında, Atatürk'ün ve Üniversite Reformu ile ilgili tespitlerinin adı geçen kanun ve talimatnamelere birer hüküm olarak girdikleri kolayca görülür. Mesela bunlardan önemli birkaçı şöyle sıralanabilir: Reformun Maarif Vekâleti tarafından yürütülmesi, İstanbul Darülfünununun ilga edilerek yerine İstanbul Üniversitesinin kurulması, Üniversiteye ilmî muhtariyetin verilmesi, fakat yöneticilerin ve öğretim üyelerinin tayini ve programların tanziminde Maarif Vekâletinin müdahalesi, Üniversiteye yabancı bilim adamlarının getirilmesi, Türk İnkılap hareketi ile Üniversite arasında sıkı bir irtibatın kurulması gibi. 2252 sayılı Kanunla, İstanbul Üniversitesine 1 Ağustos 1933 – 31 Temmuz 1934 tarihleri arasında bir Muvakkat Talimatname ile idare edilme usulü getirilmiştir. Bu talimatnameye göre Üniversite emini ve fakülte reisleri, Maarif Vekili tarafından tayin edilecektir. Emin ve reislerden oluşan Üniversite İdare Heyeti, bütün fakülteleri ve enstitüleri müştereken ilgilendiren konuları görüşerek karara bağlayacaktır. Ortak bir karara varılmadığında, nihai kararı Maarif Vekâleti verecektir. Üniversite emini, 15 günde bir "**İslahat Planı**"nın uygulanmasına dair bir raporu, Maarif Vekâletine gönderecektir. Maarif Vekili her fakülteden bir profesörü, öğretim işlerini yönlendirmek ve kontrol etmek vazifesiyle "**Öğretim Müşaviri**" olarak görevlendirecektir. Her fakültenin Öğretim Müşaviri, her ay sonunda Maarif Vekiline, Üniversite eminine, fakülte reisine, İslahat Müşavirine birer yazılı rapor verecektir. 2252 sayılı Kanunun 2. maddesine göre kurulan İstanbul Üniversitesi; Edebiyat Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Tıp Fakültesi ve Fen Fakültesinden teşekkül etmiştir. Fen Fakültesine Eczacı Mektebi, Tıp Fakültesine Dişçi Mektebi, Edebiyat Fakültesine Yabancı Diller Mektebi ve İslâm Tetkikleri Enstitüsü bağlanmıştır. Bunlardan İstanbul Üniversitesi emini Prof. Dr. Neşet Ömer Paşa, Edebiyat Fakültesi reisi Prof. Dr. Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey, Fen Fakültesine reisi Prof. Dr. Kerim Bey, Hukuk Fakültesi reisi Prof. Dr. Tahir Bey, Tıp Fakültesi reisi Prof. Dr. Tevfik Salim Paşa, Eczacı Mektebi müdürlüğüne Muallim Akif Bey, Dişçi Mektebi müdürlüğüne Muallim Kâzım Esat Bey, İslâm Tetkikleri Enstitüsü müdürlüğüne İzmirli İsmail Hakkı Bey tayin edilmiştir. Yabancı Diller mektebi müdürlüğü ise Prof. Dr. M. Fuat Bey'in uhdesine vekâleten verilmiştir. Ayrıca, Edebiyat Fakültesine bağlı olarak Türk İnkılap Enstitüsü, Coğrafya Enstitüsü ve Türk Arkeoloji Enstitüsü, Hukuk Fakültesine bağlı olarak Millî İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü, Fen Fakültesine bağlı olarak Kimya Enstitüsü ve Elektro-Mekanik Enstitüsü kurulmuştur. Yeni Üniversitenin öğretim üyesi, üç kaynaktan temin edilmiştir. Birinci grup, mülga Darülfünundan alınan profesörler ve profesör muavinleri teşkil etmekteydi. İkinci grubu Darülfünunun dışından alınan öğretim üyeleri teşkil etmekteydi. Bunlar yurt dışında tahsil ve doktora yapan genç ve yetenekli bilim adamlarıdır. Bunlar Üniversiteye namzet profesör muavini (doçent aday) atandılar. Üniversitenin üçüncü grup öğretim üyesini, yabancı bilim adamları teşkil etmekteydi. 30 Ocak 1933'te Almanya'da iktidara gelen nasyonal sosyalistler, ırkî ve ideolojik sebeplerden dolayı beğenmedikleri üniversite öğretim üyelerini emekliye sevk etmeye, ihtar ve tehditle görevlerinden uzaklaştırmaya, hatta tutuklamaya başladılar. Bu durumla karşılaşan öğretim üyeleri, Almanya'yı terk etmek zorunda kaldılar. Bunların büyük bir çoğunluğu İsviçre'ye sığındı. Bu yahudi veya nazi olmayan bilim adamları, kendilerine başka ülkelerin üniversiteleri veya yüksek öğretim kurumlarında iş bulmak için Zürih'te "**Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Derneği**" adlı bir teşkilat kurdular. Bu derneğin başkanlığına da tıp doktoru Prof. Philipp Schwartz getirilmiştir. Bu sırada Türkiye'de Üniversite reformu çalışmaları yoğun bir şekilde sürüyordu. İslahat Müşavirliği görevini yürüten A. Malche, Zürih'teki Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Derneği'ne Mayıs 1933'te gönderdiği bir posta kartında mülteci Alman bilim adamlarına Türkiye'de çalışma imkânı bulunduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Dernek, konuyu görüşmek üzere Prof. Dr. Philipp Schwartz'ı Türkiye'ye göndermiştir. Philipp Schwartz, 6 Temmuz 1933 günü Ankara'da Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in başkanlığında yapılan ve A. Malche ile Maarif Vekâletinden ilgililerin hazır bulunduğu toplantıya katılmıştır. Bu toplantıda mülteci Alman bilim adamlarının İstanbul Üniversitesinde görevlendirilmelerine esas teşkil eden bir ön protokol ve gelmesi muhtemel bilim adamlarının kürsülere göre dağılımını gösteren bir liste hazırlanmıştır. İstanbul

Üniversitesine davet edilen profesörlerle iletişim kurulması ve atanması kesinleşen profesörlerle sözleşme imzalanması konularında yardımcı olmakla görevlendirilen Ph. Schwartz, ertesi gün Maarif Vekili ile tekrar görüşmüş, liste ve protokolün Atatürk'e sunulduğunu öğrenmiş, Sağlık Bakanı Refik Bey ile Ankara Numune Hastanesi ve Hıfzıssıhha Enstitüsüne de Alman profesörlerin getirilmesi konusunu görüştüğünden sonra, aynı gün İsviçre'ye gitmiştir. Schwartz, beraberinde götürdüğü liste ve protokolü tutuklular (Kantorowicz, Dessauer, Kessler) dâhil bütün ilgili veya mülteci profesörlere iletmıştır. Schwartz, yanında tıp doktoru R. Nissen olarak davetle ilgili önerileri ve bazı meseleleri görüşmek üzere 25 Temmuz 1933 günü tekrar İstanbul'a gelmiştir. Schwartz ve Nissen, Malche tarafından hazırlanan mukavele örneğinde "**derslerin üç yıl sonra Türkçe ile verilmesi, Türkçe ders kitapları yazılması, bütün çabaların Üniversiteye hasredilmesi, eğitim ve bilinçlenmeye ilişkin her türlü faaliyete katılınması, her enstitü yöneticisinin yanında yabancı meslektaş veya ilmi yardımcı çalıştırması hakkının olması**" şartlarının yer almasını önermişlerdir. Bu sırada Reşit Galip Bey'in ağır bir kaza geçirmesi ve 13.08.1933 günü sağlık nedeniyle görevden ayrılması, yabancı profesörlerde bir tereddüt uyandırmıştır. Ancak Reşit Galip Bey'in yerine vekâleten atanan Refik Bey'in eski davet ve şartlarının geçerli olduğunu açıklaması üzerine, yabancı profesörlerle sözleşme imzalanmaya başlanmıştır. İlk mukaveleler, 4 Ekim 1933 günü A. Malche, Philipp Schwartz ve ilgili profesörlerin hazır bulunmasıyla Türkiye Cumhuriyeti Bern Büyükelçisi Cemâl Hüsnü Bey'in huzurunda Cenevre'de imzalanmıştır. Bunlara Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekili Refik Bey adına Cemâl Hüsnü Bey imzalamıştır. Maarif Vekâletinin teklifini kabul ederek Türkiye'ye gelenler arasında 06.07.1933 günü Ankara'da hazırlanan listede yer alan profesörlerden bir kısmı bulunmakla beraber, gelenlerin çoğunluğu bu listede bulunmayanlardır. İstanbul Üniversitesi'ne gelen yabancı profesörlerden bir kısmı mülteci Alman bilim adamlarıdır, ve Yardım Cemiyeti aracılığıyla gelmişlerdir. Alman profesörler dışında başka ülkelerden gelen yabancı bilim adamları da vardır. Meselâ: André Naville (Zooloji) ve E. Parejas (Jeoloji) İsviçreli; Aimé Mouchet (Cerrahi), Charles Crozat (Hukuk), Marcel Fouche (Fizik) ve Jan Savard (Fiziko-Kimya) Fransız; Umberto Ricci (İktisat) İtalyan; Leo Spitzer (Romanoloji) Avusturyalı idi. Yabancı profesörlerin yanlarında getirdikleri yabancı öğretim yardımcılarından da ekseriyetini Almanlar oluşturmakla beraber, bunlar arasında İsviçreli, İtalyan, Fransız gibi başka ülke mensupları da vardır. Hatta reformdan önce de İstanbul Darülfünununda yabancı profesörler vardır. Bunlar Düsyö Bey (Tatbiki Makine), Valansi Bey (Fiziko-Kimya) ve M. Krozat (Amme Hukuku) tır. 1934 yılında İstanbul Üniversitesi kadrosunda görevli 185 öğretim üyesi ve 180 öğretim yardımcısı olmak üzere toplam 365 öğretim elemanı vardır. Bunların 62'si ordinaryüs, 24'ü profesör, 99'u doçenttir. Ordinaryüslerin 22'si Türk, 40'ı yabancı; profesörlerin 23'ü Türk, 1'i yabancı; doçentlerin hepsi Türk, öğretim yardımcılarından ise 150'si Türk, 30'u yabancıdır. Bunların yanlarında getirdikleri aile fertleri (eşleri, çocukları, anneleri, kız kardeşleri, kayın valideleri...) de eklendiğinde 150 civarında yabancı insan İstanbul'a gelmiştir. En çok yabancı profesör Tıp ve Fen Fakültelerinde, ondan sonra Hukuk Fakültesi'nde, en az da Edebiyat Fakültesinde görevlendirilmiştir. En çok öğretim yardımcısı da Tıp ve Fen Fakülteleri ile Yabancı Diller Mektebi'nde görevliydi. Yabancı öğretim yardımcıları sadece yabancı profesörlerin yanında değil, Türk profesörlerin yanında da görevlendirilmiştir. Ancak yukarıda verilen sayıların sabit ve değişmez olmadığını da belirtmekte fayda vardır. A. Malche, esas görev ilmî zihniyeti yaratmak olan Batı ölçütlerinde bir üniversitenin kurulması, yani üniversite reformundan kısa sürede başarılı sonuç alınması için yabancı öğretim üyesi getirmenin uygun olacağını önermiş, bu öneri başta Yüce Önder Atatürk olmak üzere, Türk Hükümetince de uygun görülmüştür. İhtisas alanlarına göre bazı farklılıklar göstermekle beraber, yabancı profesörlerle yapılan sözleşmelerin ortak maddelerinin önemlilerini şöyle sıralamak mümkündür: **Bunların süresi genellikle beş yıldır. Öğretim (ders) üç yıl Almanca, Fransızca ve İngilizce gibi yabancı dillerden biriyle, üç yıldan sonra Türkçe ile yapılacaktır. Halkın aydınlanması ve bilinçlenmesine yönelik eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunulacaktır. Genç Türk bilim adamlarının yetişmesi için, lisans programındaki derslerin dışında ayrıca ücretsiz olarak lisans-üstü seviyede dersler verilecektir. Üçüncü yılın sonuna kadar okutulan derslerin kitapları hazırlanacaktır. Profesörlerin bu kitapları Üniversite yayını olarak çıkarmaya hakları vardır. Ayrıca bu ders kitaplarının Türkçe baskısı, profesörlerin yardımıyla yapılacaktır. Gerektiğinde ihtisas alanı ile ilgili konularda Türk Hükümetine müşavirlik görevi yapılacaktır. Profesör bütün kudretini öğretim ve araştırmaya hasredek, derslerini ve sınavlarını bizzat kendisi yapacaktır. Aylıkları, tespit edilen miktar üzerinden her ay net ve peşin ödenecektir. Profesör, ihtiyaç duyulduğunda ders, uygulama ve sınavları için vekil veya yerine bakacak kimseyi kendisi belirleyecek ve konu hakkında Rektörlüğe bir rapor verecektir. Hastalık durumunda**

maaş fasılasız bir yıl süre ile ödenecektir. Vefatında ise eşi veya çocukları bu bir yıllık ücreti alacaktır. Türkiye'ye geldiğinde ve Türkiye'den ayrıldığında profesörün ve aile fertlerinin yol masrafları ile yanlarında getirdikleri eşyaların nakil masrafları, Türk Hükümetince karşılanacaktır. Öğretim yardımcılarıyla yapılan sözleşmelerin süresi, profesörler nazaran daha kısadır. Öğretim yardımcılarıyla yapılan sözleşmelerdeki ortak hükümlerin önemlileri şöyle sıralanabilir: **Öğretim yardımcısı bütün kudretini ve mesaisini Üniversitedeki görevine hasredecektir. Üniversite dışında hiçbir içtimai, siyasi ve ticari bir işle meşgul olamayacaktır. Okutmanlar aylık (ücret) karşılığında haftada 12 saat ders okutacaktır. Yapmadığı ders saatleri karşılığında aylığından kesinti yapılacaktır. Aylıklar, tespit edilen miktar üzerinden net ve peşin ödenecektir. Ancak okutmanların aylıklarından kanunların öngördüğü vergilerin kesileceği belirtilmiştir. Süresi, genellikle 1-2 yıl arasında değişmektedir. Türkiye'ye gelişi ve Türkiye'den ayrılışta belirli bir miktarda seyahat masrafı ödenecektir. Hastalık durumunda aylık aralıksız iki ay ödenecektir. Okutmanların hastalığı 15 günden fazla devam ettiğinde yerine bir vekil tayin edilecek, şayet iki aydan fazla devam ederse müstafi kabul edilecektir. Rektörlük, hizmetinden istifade edilmediği anlaşılan öğretim yardımcılarının sözleşmelerini feshedebilecektir.** Maarif Vekilliği görevini Refik Bey'in (14.08. 1933- 26.10.1933) bir müddet vekil olarak yürütmesinden sonra, bu göreve Yusuf Hikmet Bey (27.10.1933- 08.07.1934) asaleten atanmıştır. Hikmet Bey'in zamanında 19 Kasım 1933 tarihinde itibaren Üniversite "**Emini**"- ne **Rektör**", Fakülte "**Reis**"lerine "**Dekan**", profesör muavinlerine "**Doçent**" denmeye başlamıştır. Böylece öğretim üyeleri ordinaryüs, profesör ve doçent olarak üç grupta toplanmıştır. Oysa 2252 sayılı Kanun'un Mecliste görüşülmesi sırasında "**Darülfünun**" terimi yerine "**Üniversite**" terimi şartlı ve geçici olarak kabul edilmiştir. Üniversite hayatı ile ilgili uluslararası terimlerin kabul edilmesinde yabancı bilim adamlarının etkisi vardır. İstanbul Üniversitesi 18 Kasım 1933 tarihinde Maarif Vekili Hikmet Bey'in, açış konuşmasıyla öğretime başlamıştır. Ancak islahat faaliyetleri bundan sonra da devam etmiştir. Islahatın yürütülmesinde mali sıkıntılarla karşılaştığı için, İstanbul Üniversitesi 1934 yılında 2467 sayılı Kanunla Genel Bütçeye dâhil edilmiştir. 1 Ağustos 1933 tarihinde çıkarılan İstanbul Üniversitesi Muvakkat Talimatnamesi ihtiyaca cevap vermediği için, 11 Ekim 1934 tarihli yeni İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi çıkarılmıştır. Yeni Talimatnameye göre, Üniversitenin idaresi rektöre verilmiştir. Rektör'ün Maarif Vekili'nin teklifi üzerine ortak kararname ve Cumhurbaşkanlığı'nın onayı ile atama getirilmiştir. Rektörün üniversiteyi temsil etmek, üniversitenin idare ve öğretim faaliyetlerini yürütmek ve denetlemek, üniversitenin diğer kuruluşlar ile yazışmalarını yapmak, mali hususlarda ita amiri olmak, her yarı yıl sonunda üniversitenin eğitim-öğretim, yönetim ve akademik faaliyetleri hakkında Maarif Vekâletine rapor vermek... gibi görevleri vardır. Aynı talimatnameye göre, fakültelerin yönetimi, rektörün gözetimi altında dekanlara verilmiştir. Dekanlar, için fakültelerin ordinaryüs veya profesörleri arasından rektörün teklifi üzerine Maarif Vekili tarafından tayin esası getirilmiştir. 1936 yılında Hukuk Fakültesi Meclisinde kabul edilen bir karar üzerine, Prof. Dr. Fritz Neumark, İktisat Fakültesinin kurulmasıyla ilgili raporu hazırlamakla görevlendirilmiştir. Neumark gerekli incelemeleri yaparak Temmuz 1936'da raporunu Üniversite Rektörlüğüne sunmuştur. Neumark, Türkiye'de İktisat Fakültesine ihtiyaç duyulmasının gerekçelerini şöyle açıklamıştır: "**Yeni Türkiye'de de son zamanda bu gibi elemanlara (yüksek tahsil görmüş iktisatçılara) karşı aynı ihtiyaç kendini hissettirdi. Türk iktisadının asrileştirilmesi, bilhassa devlet tarafından iyi bir terbiye görmüş ilim adamlarının yetişmesini zaruri kılmaktadır. Memlekette bugüne kadarki tahsil metotları ile bu zarureti hakkı ile karşılamak ise mümkün değildir. Şimdiye kadar büyük sanayi ve ticaret teşebbüslerinde, nakliye müesseselerinde, başka alanlarda ilâ... iktisat tahsillerini yabancı memleketlerdeki üniversitelerde görmüş olan kimseler işbaşına getirilmek suretiyle halli suretine gidilmiştir. Fakat böyle bir hâl çaresinin uzun zaman muhafaza edilemeyeceği şüphesizdir. Çünkü devletin ilâ... bu gibi muktedir elemanlar hususundaki bütün ihtiyacını, bahusus bu ihtiyaç sanayileşme ve etatizm ile muvazi olarak gittikçe fazlalaşacağına göre yabancı memleketlerde tahsil görmüş üç beş kişi ile karşılamak tamamiyle imkânsızdır**". Üniversitenin teklifini uygun bulan Maarif Vekâleti, İktisat Fakültesi dekanlığına Prof. Dr. Ömer Celâl Bey'i tayin ederek, fakültenin programını göndermiştir. Bunun üzerine İktisat Fakültesi, öğrencilerini alarak 5 Şubat 1937 günü öğretime başlamıştır.

Ersoy TAŞDEMİRCİ

Yorum

Yüksek öğretim, Üniversiter yapısında oluşan boyutlar; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağılırken, birçok profesör, Türkiye’de eğitim için gelmiş, ancak sadece kitabı okumaktan öte bir görevleri olmamıştır. Doğu Almanya Batı Almanya ile birleşince de aynı sorun olmuştur. Mühendisler işçi gibi çalıştıkları gözlenmiştir. Bilgi tekrarı ötesinde bir boyut olmamıştır. Üniversite bilginin işlenmesi önemlidir.

Hekimlikte veriye bağlı Yapınız vurgusu olsa bile, %5-15 farklılık olacaktır. Yapılabilir durumunda %15 aykırılık ve bu %25 gibi boyuta çıkar, olgu sunumunda ise, bireye özgü neticeler alınır. Bu açıdan bireye, olguya göre terzilik, Hastalık YOK, Hasta VAR kuralı, Hipokrat’tan beri geçerlidir.

Matbaa Arapça el yazması ile devamlılığı sağladığı için, kullanılmamış, ama sonra bir gavur icadı denilmesi ile tam ters algı olmuştur. Eskiği değiştirmeme, bir kalıp olarak geri kalmayı etkilemiştir.

Yüksekokul ile Üniversite farklı olmalı, bir değişim ve gelişim üzerine olmalıdır. Yeni daima tenkit edilmeli, tenkide göre daha mükemmelleşmelidir. Hata yapıla, yapıla bir düzenlenmelidir. Yüksekokul olması ile bir ilerleme sağlanmamıştır.

Ayrıca Üniversiteye gelecek öğrenci de olmalıdır. Okullaşma oranı düşük olması ile programlar iptal olmaktadır.

Atatürk Devrimlerinin yeni bir Kültürel yapı açması dikkate alınınca, buna uyum yerine, eskinin devamlılığı, Tarım Kültüründe sabit kalmanın bir duraklama boyutunu doğurmuştur.

Profesörlerin seçiminde kendi aralarında olması, doktora olmadan, atama ile atanmaları ile d bir arkadaşlık yapısı ile yükselme gündeme gelmiştir.

Kültürel bir değişim olduğu ve ilerleme için değişim gerektiği Atatürk tarafından algılanmış, rapor hazırlatması ile etkinlik kurulmuştur. Atatürk, ekonomi, doğu sorunu gibi birçok konuyu danışmanlardan fikir alarak yapılandırmıştır. Turgut Özal’da eğitimin yapılanması için Yükseköğretim Kurumundan bir ekibi göndermiş (Yazar da bu ekipte idi), bunların raporları doğrultusunda 8 yıllık eğitimi başlatmıştır.

Raporda: öğretim programları ve metotları üzerinde yoğunlaştırmış, ders programlarının fazla yüklü ders notlarının hiç değiştirilmeden ve geliştirilmeden uzun yıllardan beri aynen okutulduklarını, şahsi çalışma ve araştırmalara, düşünme ve konuşmaya yer vermeyen, mevcudu tekrar etmekten ibaret olan orta çağ metodunun kullanıldığını ısrarla vurgulamıştır.

Yabancı Akademik elemanların etkinliği ile farklı bir eğitimin gerçekleşmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Yazarın Babası, 1941 yılı İstanbul Tıp Fakültesi en başarılı mezunu olmuş, yabancılardan eğitim aldığını ve sonuçta memlekete fayda açısından Verem Savaş ve Sıtma Savaş kurumlarında Hükümet Tabibi olarak görev almıştır.

Burada Üniversite bir diploma almak değil, bir hizmet için eğitim ve beceri kazanma boyutudur.

Atatürk ve Üniversite Reformu (1933) (ataturk.org.au)⁵

Yücel Namal, Tunay Karakök

Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science

Öz

Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet’ten sonraki on yılda ülkemizdeki tek yükseköğretim kurumu olan Darülfünun, inkılâpçı bir değişim gösteren toplumda tutucu bir karakter taşımakta idi. O dönemde yönetimde bulunan politikacı ve bilim adamları Darülfünun ’da yeterince düşünmeyen, sorgulamayan ve eleştirmeyen insanlar yetiştirildiği, bu kurumun ülke sorunlarına tamamen duyarsız kaldığı düşüncesinde idiler. Bizzat Atatürk’ün emriyle, Türkiye’ye çağrılan İsviçreli Profesör Albert Malche’in verdiği rapor doğrultusunda

yükseköğretim sistemimizdeki ilk üniversite reformu yapılmıştır. Çağdaş anlamda bir üniversite oluşturmayı amaçlayan 2252 sayılı Kanun, 1933 yılında çıkarılmıştır. Atatürk'ün gerçekleştirdiği bu reformla, Malche'in raporu doğrultusunda üniversitede Avrupa modeli yönetim ve eğitim öğretim esas alınmıştır.

Giriş

Eğitim tarihimize baktığımızda, medreselerde pozitif bilimlerin, 17. yüzyılda etkisini kaybetmeye başladığını görmekteyiz. Tanzimat Fermanının ilanı (1839), Batı tarzı eğitim kurumlarının açılışına önem verilmiştir. Yüksekokullar, 18. yüzyıl başlarında açılmaya başlamış, 19. yüzyılda ise sayıları artmıştır. 1846 yılına gelindiğinde, yükseköğretime yönelik bir kurumun açılması öngörülmüştür. Darülfünun adı verilen bu kurumda, eğitim 1863'te başlamış, 1933 yılına kadar çeşitli aşamalardan geçerek sürmüştür. Bu kurumun kendinden bekleneni verememesi nedeniyle, reform için rapor hazırlamak üzere, İsviçre'den Prof. Albert Malche getirilmiştir. Hazırlanan raporun şekillenmesi sonucunda, 31 Temmuz 1933'te Darülfünun kapatılarak, 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi açılmıştır. İstanbul Üniversitesi ile modern bir yükseköğretim yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Osmanlı döneminde modern anlamda ilk üniversite olan Darülfünun 1846'da hazırlanan bir layiha ile 1863'te İstanbul'da kurulmuş; çeşitli sebeplerle 1860'lı yılların sonuna kadar birkaç kez kapanıp yeniden açılmıştır. 1900'de yeniden açılan üniversitede (Darülfünun-ı Şahane), öğretim, Abdülhamit rejiminin çekinceleri içinde maarif vekili tarafından gönderilen müfettişler eşliğinde ve denetiminde edebiyat, dünya tarihi, felsefe ve siyaset konularının dışında bırakıldığı yüzeysel programlarla yürütülmüştür (Ergin, 1977). 1908'de I. Meşrutiyetin ilanı ile ismi Darülfünun-ı Osmanî olarak değişen üniversitede ders programları yeniden düzenlenerek, zenginleştirilmiştir.

İttihat ve Terakki yönetiminde geçen bu yeni dönemde üniversite kadrolarında 1909'da ciddi bir tasfiye gerçekleştirilmiş, Üniversite topluluğunun bu durum karşısındaki sınırlı tepkisi ise siyasi tehditlerle susturulmuştur (Tunçay, et al, 1984). Darülfünun müderrislerinin hazırladığı mazbata doğrultusunda; Osmanlı Hükümeti, Ekim 1919'da hazırladığı Nizamname 'nin 2. Maddesinde "ilmi muhtariyet" (bilimsel özerklik) verilmiştir (Timur, 2000; Hatiboğlu, 2000; Ortaylı, 2001). 1921 yılında ise, 493 sayılı yasa ile Darülfünuna tüzel kişilik ve özerklik verilmiştir. Bu dönem, özgür üniversite geliştirecek potansiyel taşımamıştır. Bir yandan İstanbul Darülfünunu, İzmir'in işgaline büyük bir tepki gösterip, protesto toplantısı yaparken, diğer yandan bazı hocalar Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkmışlardır. Ancak bu hocalara artan tepki 1922 yılında bir boykota dönüşmüştür. Ankara'nın da desteklediği bu boykot işbirlikçi öğretim üyelerinin Darülfünundan uzaklaştırılmasıyla bitmiştir (Timur, 2000).

Tüm bu bilgiler ışığında, bu çalışma, üniversite reformunun nasıl hazırlandığı ve Atatürk'ün reform karşısındaki tutumu, reformun neleri içerdiği, reform ile birlikte nelerin değiştiği, Darülfünundan İstanbul Üniversitesine geçişin nasıl olduğu, reform da yabancı öğretim elemanlarının rolünün ne olduğu, reform sonrasında derslerin nasıl olduğu ve yeni üniversitenin öğretim elemanlarının nasıl belirlendiği konularını ele almaktadır.

DARÜLFÜNUN'DAN MODERN ÜNİVERSİTEYE

"Dar" kelimesi her ne kadar Arapça 'da ev anlamına geliyorsa da terim olarak okul, mektep anlamı taşımaktadır. Bir yüksek okul olarak ise; Fen Fakültesi manasındadır. Buradan hareketle, bu okula "**Darülfünun**" (Fenler Evi) adı o günün şartlarında medreseden ayrı bir müessese olduğunu ortaya koymak için verilmiştir. III. Selim, II. Mahmut gibi reform yanlısı sultanlar, medrese türü eğitime ve ulemalara bağlı olmayan bir yüksek okul (üniversite) tipinin gelişebilmesi amacıyla hareket etmişlerdir. Bu gelişme, ilk önce askeri alanda, meslek okulları ve yüksek okul kuruluşlarıyla başladı, daha sonra tıp, ziraat, madencilik, idari bilimlerle genişledi. En sonunda 19. yy. In ortalarında batıdaki örneklerine göre bir üniversite kurma noktasına gelinmiştir (Widmann, 1981). Bu dönemde Ali ve Fuat Paşalar da bir girişimde bulunmuşlar, Encümen-i Daniş¹ adıyla bir akademi kurmuşlardır. 1862'de ise, Cemiyet-i İlmiye-Yi Osmaniye'yi² oluşturmuşlardır (Ortaylı, 2003).

Medreselerin dışında pozitif ilimlerin okutulmasına hendeshane (1734), Mühendishane-i Bahri Hümayun (1774) ve Mühendishane-i Berri Hümayun (1793)'la başlanmıştır (Berkem, 2003). Bu dönemde açılan yükseköğretim

kurumlarında amacın öğrencilere bir alanda uzmanlık kazandırmak veya bilimsel araştırma yapmak şeklinde açıklanamayacağı görülür. Açılan okullarda, dönemin yetişmiş insan gücü ihtiyacı en büyük öneme sahiptir. Bu amaçla kurulan okullardan biri de 1827'de de hekim yetiştirmek üzere kurulan Tıphane-i Amire'dir. Bu dönemde ticaret ve ziraat alanında, ayrıca yabancı dille ilgili dallarda yüksekokullar açılmaktaydı. Mekteb-i Fünun-u Maliye adı altında bir meslek ihtisas okulunun açılmasını isteyen devrin sadrazamı Sait Paşa tarafından devlete iyi ve kaliteli memur yetiştirmek için yatılı bir Ticaret Mektebi açılmıştır. Ayrıca Müze-i Hümayun ve memurlara yabancı dil öğretmek üzere Fransızca beş yıl öğrenim süreli Hariciye Nezaretine bağlı bir Lisan Mektebi ve Ameliyat Ziraat Mektebi gibi kurumlar açılmıştır (Koçer, 1991). O dönemde kurulan bir diğer yüksekokul ise 1859 yılında Tanzimat'ın yeni sistemini yönetecek eleman ihtiyacını karşılamak için kurulan Mektebi Mülkiye'dir. 1867 yılında kurulan Askeri Tıbbiye içinde Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye ise, sivil okul olup, İkinci Abdülhamit döneminde ayrı bir yükseköğretim kurumu haline gelmiştir (Yamaner, 1999).

Bu dönemdeki yüksekokullarda dikkat çeken nokta, çoğunun belli bir zaman sonra kapatılmak zorunda kalınmasıdır. Bu okulların kapatılmasındaki nedenler; yüksekokulların hazırlıksız, öğretim araç gereçlerinden ve öğretim elemanlarından yoksun olarak açılması, şeklinde sıralanabilir. Bazılarının Avrupa'nın isteği doğrultusunda ve yeterli altyapı çalışmaları yapılmadan açılmış olması da bu okulların eğitim öğretime uzun süre devam edememesine neden olmuştur. Buna karşın kuruluşuna gereken önemin verildiği ve bunun için çaba sarf edildiği okulların ise daha kalıcı olduğu gözlenmiştir. Bu okullardan bazılarının kurulmasında, Avrupalı uzmanlardan istifade edilmiştir. Buna örnek olarak, Macar Uzman Baron de Tott'un önerileri doğrultusunda kurulan Mühendishane-i Berri Hümayun verilebilir. Daha sonra bu okul İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüştürülecektir (Koçer, 1991). Bu yüksekokullar dışında bir üniversitenin kurulması için de çalışmalar başlamıştı. Yukarıda belirttiğimiz ayrı ayrı kurulan yükseköğretim kurumları bir çatı altında birleştirilerek, daha sonraki yıllarda açılacak üniversitenin bölümlerini oluşturacaktır. Üniversite kurulmasına ilişkin çalışmalar, Tanzimat Dönemi'nde başlamıştır. Konuyla ilgili dönemin Sadrazamı Sait Paşa'nın girişimleri olmuştur. Üniversite kurmak üzere ilk adım, Mart 1845'te atılmıştır. Meclis-i Vala ulema, asker ve bürokrat sınıftan seçilecek kimselerden Meclis-i Muvakkat adında geçici bir Maarif Meclisi kurulmasını kararlaştırıp, bu doğrultuda eğitim planları hazırlamaya başladı. Çalışmaların yaklaşık on birinci ayında Meclis-i Valaya takdim edilen eğitimin planlaması hakkında layiha da Osmanlı literatüründe ilk defa "Darülfünun" adı ile bir eğitim kurumunun tesisi fikri yer aldığı görülmüştür. Öngörülen ilk hedef devlet hizmetini daha iyi bir şekilde yürütecek memur yetiştirmek olduğu açıkça belirtilmektedir (Semiz, 1999). Darülfünun'un kurulmasında bir diğer amaç; Hükümetin, Tanzimat Fermanı'nın (1839) ilanından sonraki dönemde, Avrupa'nın eğitim alanında bizden beklediği gelişmeleri yerine getirmek istemesidir.

1845'te kurulan Meclis-i Muvakkatın hazırladığı ve Meclis-i Vala'nın onayladığı ilk rapor eğitim sistemine iki yenilik getirmiştir. Bu yenilikler; eğitimin üç kademeli sisteme geçmesiyle sıbyan ve rüştiye okullarının yanı sıra bir Darülfünun'un kurulması ve Maarif Meclisi'nin oluşturulmak istenmesidir. Maarif Meclisi'nde, Darülfünun; malumat ve hüsnü ahlâkça mükemmel olmak isteyen ve bütün ilim ve fenleri okumak veya devlet dairesinde çalışmak isteyen herkese gerekli bilgileri sağlayan kurum olarak tanımlanmıştır. Bu meclis, 1846'da Bab-ı Hümayun civarındaki eski cephane binası ve saray arsası üzerinde Darülfünun binası yapılımasını kararlaştırmış ve İtalyan mimar Gaspare Fossati'yle binanın yapımı için anlaşmıştır (Başar, 1996).

1846 yılında kurulması öngörülen Darülfünun binasının yapımının uzun sürmesi ve gerekli teçhizatın temini için yapılan hazırlıklar nedeniyle yaklaşık on yedi yıl eğitime başlayamamıştır. Darülfünun binasının yapımının uzun sürmesi nedeniyle, derslerin halka açık yapılması kararlaştırılmıştır. Bu birinci Darülfünun'da fizik ve tabii ilimlere ait ilk dersler vermeye başlanmıştır. İlk ders Derviş Paşa tarafından 300 kadar dinleyici önünde verilmiş olan fizik dersidir (Berkem, 2003). Böylece Darülfünun, Derviş Paşa'nın verdiği Fizik dersiyle, 12 Ocak 1863'te eğitim öğretime başlamıştır (Başar, 1996). Darülfünun'un öncelikli hedefi, her çeşit ilmi ve tekniği öğretmek olarak belirlenmiştir. Darülfünun'un bir diğer hedefi ise, devlet dairelerinde çalışmak isteyenlere gerekli bilgiyi sağlamaktır (Bilsel, 1943).

Uzun süren çabalar sonucunda ve oldukça uzun süren zaman zarfında kurulan Darülfünun çok kısa bir süre eğitim öğretime devam edebilmiştir. Bu ilk Darülfünun'un kapanması Darülfünun binasında çıkan yangınla

ilişkilendirilmektedir. Bu olayın ardından, ikinci defa Darülfünun kurma girişimleri başlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, 1869 yılında ikinci Darülfünun kurulmuştur.⁴ Çeşitli nedenlerle dört defa açılıp kapanan Darülfünun en son İstanbul Darülfünun'u adıyla anılmış, ardından İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 2869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde Darülfünun'a geniş yer ayrıldığı görülür. Bu nizamnamede, Darülfünun'un yapısal düzeni ile işleyişi hakkında bilgiler de bulunmaktadır. Nizamnamenin birinci bölümünün, yüksek öğretime ilişkin kısmında "**Darülfünun**" başlığı altında elli maddelik bir kısım yer almaktadır. 20 Şubat 1870'te öğretime başlayan ikinci Darülfünun'un getirdiği önemli yenilikler; öğrencilerini seçme sınavı ile alması ve halka pozitif bilim anlayışı aşlamak üzere gece dersleri vermesi şeklinde nitelenmektedir (Kısakürek, 1976). Maarif Nizamnamesinde, her şubenin öğretim süresi üç yıl, müderris olacaklar için dört yıl olarak belirlenmiştir. Okulda, öğretim dilinin Türkçe olacağı, ancak, Türkçe bilmeyen öğretmenlerin Fransızca ders verebileceği belirtilmiştir. Üç yıl süreli eğitimin ardından öğrenciler bitirme tezi hazırlayıp, "**şehadetname**" alacaktır (Gelişli, 1993).

1872 yılında kapatılan Darülfünun-ı Osmanî'nin yerine 1874'te yapılan hazırlıkların ardından Galatasaray Sultanisindeki yabancı öğretim üyelerinden de yararlanarak edebiyat, hukuk ve fen alanlarında öğretim yapmak amacı ile Üçüncü Darülfünun "Darülfünun-ı Sultani" kurulmuştur (Kısakürek, 1976). Burada edebiyat, fen, hukuk ve ilahiyat mektepleri yer almıştır (Berkem, 2033). Bu kez de Darülfünun-ı Sultani'nin tasarruf gerekçeleri ile 1877'de önce hukuk ve mühendislik daha sonra edebiyat şubesinin de kapanmasıyla okul 1881'de tamamen ortadan kalkmıştır (Gelişli, 1993).

1. Abdülhamit'in tahta çıkışının yirmi beşinci yıl dönümünde Darülfünun'un dördüncü kez kurulması hükümetçe kararlaştırılmış, 14 Ağustos 1900 de yayınlanan bir nizamname ile Darülfünun-ı Şahane kurulmuştur. Darülfünunu Şahane, Meşrutiyetin ilanından sonra yeniden örgütlendirilerek İstanbul Darülfünunu adını almıştır (Kısakürek, 1976). Otuz üç yıl eğitime devam eden, Darülfünun-ı Şahane, 1909, 1919 nizamnameleri ve 1912, 1924 talimatnameleri ile düzenlenerek, 1933 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Darülfünun'un kuruluş amaçları şöyle sıralanabilir: Müslim ve gayrimüslim bütün Osmanlı tebaasının yan yana okuyup yetişebilmelerini sağlamak, yatılı bir okulun eğitim şartları içinde ortak bilgiler ve özellik kazanmalarını sağlamak, buradan mezun olanların batılılaşma yolunda devletin kamu hizmetlerinde yer almalarını sağlamak, medreseler dışında dini gelenek ve etkilerden uzak modern bir üniversite eğitimi yapmaktır (Ergün, 1996).

1914'te Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, Almanya ile ittifak halinde bulunmaktan yararlanarak, Darülfünun'da büyük bir ıslahata girişmiş, Almanya ve Avusturya- Macaristan'dan pozitif bilim, felsefe ve edebiyat alanları için profesör ve doçentler getirtmiştir. 1914'e kadarki ikinci ıslahat sırasında, öğretim kadrosu, Tıp Fakültesi müstesna olmak üzere, çoğu Alman olan yabancı profesörlerle Darülfünun'un geniş alanda takviyesi suretiyle Nazır Şükrü Bey'in zamanında teşkilatlanmıştır. Nazır Şükrü Bey, Edebiyat Fakültesine 10, Fen Fakültesine 6, Hukuk Fakültesine 4 Alman profesörü getirtmiş ve bunlar I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar İstanbul'da kalmışlardır (Ergün, 1996).

Darülfünun-ı Şahane, Cumhuriyet dönemine İstanbul Darülfünun'u ismiyle girmiştir. 3 Mart 1924'te çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanında yaşanacak gelişmelerin temeli atılmıştır. Kanunla eğitim öğretimde birlik sağlanması amaçlanmıştır. Darülfünun pozitif ilimlerin okutulduğu bir eğitim kurumu olarak, medreselerin etkisini azaltmış, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ise, medreseleri tamamen kaldırmıştır. Kanunda, üniversite eğitiminde geleceğe yönelik pozitif bilimlerin etkisinin artacağına ve eğitimin Maarif Vekâletince yürütüleceğine dikkat çekiliyordu. Darülfünun ise pozitif ilimlerin okutulduğu bir yer olarak medreselerden ayrı bir kurumdur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Darülfünun tek yükseköğretim kurumu olarak daha fazla önem kazanmıştır. Tevhid-i Tedrisat kanunu ile medreselerin bıraktığı boşluğu doldurmak için aynı yıl Darülfünun'a bir ilahiyat Fakültesi eklenmiştir (Korkut, 2005).

Tüm bu gelişmeler, Darülfünun'un yapısı ve işleyişi hakkında öteden beri yapılacak incelemelerin ortaya koyduğu yapısal ve işlevsel değişikliklerin ne kadar gerekli ve doğru olduklarının birer kanıtı şeklindedir. Yapılmasına lüzum görülen değişiklikler yalnız eğitim şekillerine, müfredata has olmayıp fakültelerin kurulmasına ve bütün eğitim kurumlarının yeniden seçilmesine isabet ettiğinden meselenin, bugünkü teşkilatı düzeltmek suretiyle halledilmesi mümkün görülmemiş, yeni ve daha iyi ve esaslı bir müessesenin meydana

getirilmesi için mevcut teşkilatın kapatılmasına ve mevcut kadro ile bir intikal devresinin kabul olunmasındaki zaruret takdir edilmiştir. Bu ilga keyfiyeti ve bir senelik muvakkat devre Maarif Vekilliğini yeni teşkilata teşebbüsünde ancak ilmi ve asri esaslar dairesinde serbest bırakılmasını temin etmiş olacaktır (Taşdemirci, 1993).

Darülfünun'un kapatılması ve yerine İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasına dair kanun tasarısı, T.B.M.M. Maarif Encümeni 16 karar numaralı 1/705 esas numaralı Maarif Encümeni mazbatasında 24.5.1933 tarihinde yer almıştır (Arslan, 1995).

Yorum

İstanbul akademik elemanlarının, yetişmeleri boyutu ile, İstiklal Savaşında galibiyet düşünmedikleri için, Manda konusu irdelenmiş, İngiltere ve Amerika arasında bocalatılmıştır. Buna karşın, Çanakkale Savaşında Tıbbiyeliler şehit olması nedeni ile mezuniyet verilmemiştir. Atatürk'ün önünü kesin Tıp öğrencileri, tam bağımsızlık yaklaşımı yapılmaz ise, biz size karşı olacağız demişlerdir. Kısaca farklı görüşler, Üniversite bünyesinde olmuştur.

Makalede Darülfünun kuruluşu ve oluşumu hakkında bilgi sunulmuştur, fen-okulu adı söylenmiş, ancak devamlı değişim yaşanmıştır.

Burada akla 1940 yılında Atatürk'ten sonra Köy Enstitüleri kurulmuş, 1946 yılında kapatılmış, öğrenci boyutunda sorunlar ötesinde, etkinlik kurulamadığı anlaşılmıştır.

Atatürk'ün Üniversite Reformu (gazimka.blogspot.com)⁶

3. Atatürk'ün Üniversite Reformu: Darülfünundan Çağdaş Üniversiteye

a) Darülfünun Kapatılıyor, İstanbul Üniversitesi Açılıyor.

Önceki bahislerde defalarca vurgulandığı gibi, zaferi kazandıktan sonra Atatürk'ün temel gayesi devletin bir daha aynı duruma düşmemesi ve sonsuza kadar bağımsızlığını korumasıdır. Bunun yolu Türkiye Cumhuriyeti'ni topyekün bir an önce çağdaş medeniyetin ortağı olmaktan geçmektedir. Çağdaş medeniyet, bilim ile onun pratiğe uygulamasının yarattığı teknolojiye dayanmaktadır. Bilim ve teknoloji ise fikir ve düşünce hayatında rasyonel düşüncenin ön plâna geçmesi, kafalara "bilimsel zihniyet" in egemen olmasıyla hayat bulmuştur. Rasyonel ve pozitivist bir kafa yapısına sahip olan Atatürk Türkiye'ye bilimin rehber olmasını, çağdaşlaşmanın vazgeçilmez bir şartı olarak değerlendirmiştir. Bu görüşünü her fırsatta dile getirir. Büyük zaferden üç ay sonra Bursa'da öğretmenlere şöyle seslenir: "İlim ve fen nerede ise alacağız ve her ferd-i milletin kafasına koyacağız ilim ve fen için kayıt ve şart yoktur." 22 Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlere hitap ederken "dünyada her şey için medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için, en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlimin fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir" şeklindeki ölümsüz sözleri ile tutulacak yolu gösterir. Nihayet onuncu yıl nutkunda "Türk Milleti'nin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir" ifadesi ile meselelerimize hangi yoldan çözüm aramız gerektiğini açık seçik ortaya koyar. Onun "en hakiki mürşit (yol gösterici) ilimdir" diye tanımladığı müspet bilimin üretildiği yerler ise üniversitelerdir.

Cumhuriyet kurulduğu esnada, Türkiye'nin tek bir üniversitesi vardır: İstanbul Darülfünunu. Darülfünun ilk defa 1863'te faaliyete geçti. Ortam ve şartların elverişli olmaması nedeniyle bir kaç defa açılıp kapandıktan sonra, 1900 yılından itibaren sürekli eğitime başladı. 1912'de ilahiyat, hukuk, tıp, fen ve edebiyat şubeleri halinde yapılandı. Ekim 1919'da kuruma bilimsel özerklik tanındı.

Cumhuriyet idaresi birtakım eksiklikler içinde devraldığı Darülfünuna sempati ile yaklaştı. İstanbul işgalden kurtarıldıktan sonra eski Harbiye Nezareti binası Darülfünuna verildi. Hükümet 21 Nisan 1924 tarihinde

Darülfünuna tüzel kişilik tanıdığı gibi, 7 Ekim 1925 talimatnamesiyle de idarî ve ilmî özerklik de verdi. Bu talimatnameye göre, Darülfünun Emni (Rektörü) müderris ve muallimlerin seçecekleri en çok oy alan iki aday arasından Millî Eğitim Bakanlığınca atanacaktı.⁴⁴¹

Özet olarak 1922-1932 döneminde, hükümet kurumun öğretim ve programına karışmamış, gelişmeleri Darülfünundan beklemiştir. Bu on sene içinde Türkiye yoğun bir inkılâp hamlesi içindedir. Darülfünun âdeta bu oluşumun dışında gibidir. Bu arada meydana gelen bazı olaylar Ankara'nın tepkisini çeker. Meselâ 1924'de Darülfünun bahçesinde bazı öğrencilerin resim çektirmeleri idare tarafından cezalandırılır. 1925'te taşkınlıkla sonuçlanan öğrenci olaylarını, Darülfünun Emininin teşvik etmesi gibi olaylar, kurumun özerkliğinin tartışmaya açılmasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra, Darülfünun hocaları arasında meydana gelen iç çatışmalar ve tartışmaların gazete sütunlarına dökülmesi, bilimsel yeterlilik konusunda seviyesiz karşılıklı şiddetli eleştiriler, üniversite konusunu gündeme getirmiştir. Özellikle alfabe değişikliği, dil ve tarih çalışmaları konusunda Darülfünundan destek gelmediği gibi, üstelik eleştiriler yapılması bardağı taşıran damlalar vazifesini görür. Atatürk'ün kültür politikasına ters düşen bu hareketler, Ankara'da şiddetli tepki uyandırır. İnkılâplar ve hükümetin görüşünü destekleyen basın Darülfünunu ağır bir şekilde eleştirir.⁴⁴² Darülfünun'a yöneltilen eleştiriler şu şekilde özetlenebilir.

1. Darülfünunda çalışmalar bilimsel nitelik taşıyor. Derslerde, yayınlarda bilimsel ciddiyet yoktur.
2. Öğretim elemanı atanmasında bilimsel yeterlilikten çok ilişkiler etken olmaktadır. Öğretim elemanı yetiştirilmemekte olduğu gibi, onların bilimsel derecelerini belirleyecek bir makam da yoktur.
3. Üniversite topluma uyum içinde değildir. Yeni devlet anlayışına ve Cumhuriyet'in yoğun inkılâpçı temposuna ayak uydurmaktan uzaktır.
4. Kendi kendini ıslah edemeyen Darülfünun tasfiye edilmeli, dışardan uzman getirilerek yeniden oluşturulmalıdır.

Bu eleştiriler ışığında TBMM üyeleri, 1932 Darülfünun bütçesini, Avrupa'dan bir uzman getirilerek kurumun yeniden düzenlenmesi şartıyla kabul ettiler. Meclis'ten bu yetkiyi alan hükümet objektif ve isabetli bir karar verebilmek için tarafsız ve yabancı bir bilim adamını, Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche'i, Türkiye'ye davet etti. Prof. Malche siyasî şahsiyetler Darülfünun hocaları ve öğrencileri ile görüştü, derslere girdi, seminer, laboratuvar çalışmalarını ve kütüphaneleri inceledi, öğrenciler arasında yazılı bir anket tertipledi. Ayrıca öğrencilerin hayat tarzları ve mali durumlarını inceledi. Dört aylık bir çalışmadan sonra, görüşlerini bir rapor halinde Millî Eğitim Bakanlığı'na sundu.⁴⁴³

Prof. Malche'in önerileri şöyle özetlenebilir:

1. Darülfünunun hukukî vaziyeti netleştirilmeli, bilimsel özerklik korunmakla birlikte, idarî ve akademik personelin seçiminde hükümet sorumluluğu üzerine almalıdır.
2. Darülfünun kendisini bilinçli bir şekilde muayyen bir noktaya sevk eden ilmi ve fikrî bir hızdan mahrum görünmektedir. Yeni bir teşkilatlanmayı gerektiren sebeplerden biri de budur.
3. Profesörlerin atanması, Darülfünunun geleceği için her şeyden önemlidir. İlgililer gelecekteki arkadaşlarını seçiyorlar. İlgililer fena hâkimlerdir. Onların oylarına başvurulmalı, fakat karar dışardan verilmelidir. Darülfünun hocaları tercihen yurt dışında yetiştirilmelidir.
4. Darülfünunda öğretim metodu ders notlarına dayalıdır. Öğrencilere genelde ansiklopedik bilgi verilmekte ve bunlar her sene değişmeden tekrarlanmaktadır. Öğretim yaratıcı değildir. Öğrenci uygulamalı dersler ve seminerlerle araştırmaya yönlendirilmelidir. İmtihan usulleri değiştirilmeli, hafızaya dayalı bilgi yerine, uygulamaya yönelik bilgiye öncelik tanınmalıdır. Darülfünunun öncelikli ödevi, düşünen dimağlar yaratmaktır.

5. Türkçe bilimsel yayınlar yetersizdir. Öğrenci yabancı dil bilmediğinden yabancı yayından yararlanamamaktadır. Dolayısıyla öğrenciyi okuduğunu anlayacak ölçüde bir yabancı dil öğreniminin ilk yıllarında mutlaka öğretilmelidir.

6. Kütüphaneler fakir, hizmet saatleri ve çalışma şekilleri yetersizdir. Kütüphaneler merkezileştirilmeli ve öğrenciyi ödünç kitap verilmelidir.

7. Darülfünun ilmi zihniyeti yaşatmakla görevlidir. Bu ise, öğrencileri bizzat kişisel araştırmalara yönlentmekle mümkündür. Dolayısıyla öğretim elemanlarının ders saatleri dışında, öğrencilerine zaman ayırmaları, öğrenci ve araştırma ile daha fazla meşgul olmaları gereklidir.

8. Darülfünun, öğretimin yanısıra, öğrencileri manen geliştirecek temiz ve seçkin bir sosyal ortam yaratmakla da görevlidir. Kurum öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için pansiyonlar, yurtlar, kantinler temin etmeli, spor hayatını geliştirecek çözümler pekiştirmelidir. Ayrıca mezunlarla ilişkiyi devam ettirecek kuruluşlar oluşturulmalı, öğrencinin Darülfünunu kendi evi ve fikri vatani gibi sevmesi sağlanmalıdır.

9. Türkiye gibi, baştan başa yeniden teşekkül eden bir memleketin meseleleri Darülfünunun çalışmalarında öncelikli konu teşkil etmelidir. Türkiye'nin jeolojisi, tarihi, coğrafyası, sağlık meseleleri, sanayisi, kültürü, güzel sanatları Darülfünunun ilk araştıracağı konular olmalıdır.

10. Darülfünunun yenileşmesi yeterli değildir. Kurumun dışarıya açılması, geniş bir çevreye faydalı olması lâzımdır. Bunun için Darülfünun halka açık konferanslar düzenlemeli, tatil aylarında kongreler, seminerler tertiplenmeli, halka hitap eden bir dergi yayımlanmalıdır.⁴⁴⁴

Atatürk Prof. Malche'in raporlarını dikkatle incelemiş, önerilerinin önemli bir kısmını benimsemiş ve bu raporu bir kültür programı gibi ele alarak, millî ve çağdaş üniversitenin oluşması için hemen uygulamaya koydurmuştur.

Onun yönlendirmesiyle Millî Eğitim Bakanlığında oluşturulan bir komisyon hazırlıklara girer. Fakültenin görüşleri alınır. Sonuçta Atatürk İnkıplarının uygulanış metoduna uygun bir çözüm yolu benimsenir. Darülfünun islah edilme yerine ilga edilerek, İstanbul üniversitesi adıyla yeniden teşkil edilmesi kararlaştırılır.

Atatürk konuyu 1933'te Meclisin açma konuşmasında milletvekillerine şöyle duyurur: "Arkadaşlar üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarifte ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürümek kat'i kararımızdır."⁴⁴⁵

İstanbul Darülfünunu 31 Mayıs 1933 tarihli yasa ile 31 Temmuz 1933'ten geçerli olmak üzere tarihe mal edildi ve İstanbul Üniversitesi 1 Ağustos 1933 tarihi itibarı ile oluşturuldu. 1 Ağustos 1933'ten 1 Mayıs 1934' e kadar devam edecek geçici dönemde idareyi Millî Eğitim Bakanının üzerine alması uygun görüldü.

İstanbul Üniversitesinin yeni kadrosu üç değişik kaynaktan yararlanılarak oluşturuldu.

1. Eski Darülfünun'dan kadroya alınanlar,
2. Avrupa Üniversitelerinde öğrenim ve ihtisaslarını tamamlayıp yurda dönenler,
3. Yurt dışından getirilen yabancı bilim adamları.

Darülfünunun tasfiyesi esnasında açığa kalan öğretim elemanlarının bir kısmı emekliye, ayrılmış bir kısmı başka görevlere atanmıştır. Üniversiteye bilimsel özerklik tanınmış, yönetim açısından bakanlığa bağlanmıştır.

Yeni üniversitenin başarısı kadronun değerli elemanlar ile oluşturulmasına bağlıydı. Bunu sağlamak açısından seçkin elemanlar getirilmesi gerekiyordu. Bu konuda ciddi zorluklar mevcuttu. Ancak dramatik bir

rastlantı Atatürk'ün çağdaş bir üniversite yaratmak arzusuna yardımcı oldu. Bu esnada Almanya rejim değişikliği içindeydi. Hitler arıktan olmayan üniversite hocalarını tasfiye etmeğe başlamıştı. Müsevi kökenli Alman bilim adamları hayatlarını ve geleceklerini tehlikede gördüklerinden yabancı ülkelere sığınmaya başlamışlardı. Bunların kurdukları "Alman Bilim Adamları Yardım Derneği" ile Prof. Malche aracılığı ile temasa geçildi. Bu dernekle Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip arasında bir anlaşma yapıldı. Buna göre yabancı bilim adamları:

1. Üniversitede tam gün çalışacaklardı,
2. Öğrenciler için en kısa zamanda, çevirmenler yardımıyla ders kitapları hazırlayacaklardı.
3. Göreve başlamalarının üçüncü yılından sonra derslerini Türkçe olarak vereceklerdir.
4. İstenilmesi halinde hükümete bilirkişi raporları hazırlayacaklardı.

Bu yükümlülüklerine karşılık kendilerine:

1. Yüksek maaş ve yol giderleri verilecek, sağlık sigortası ödenecektir. Verilen maaş Türkiye standartlarının çok üstündedir. Bir Türk Profesör 150.-TL. maaş alırken, yabancı profesörlere 500-800 TL maaş verilmiştir.
2. Yabancı bilim adamlarına çalışma arkadaşlarını Türkiye'ye getirip görevlendirme hakkı tanınmıştır.
3. Yabancı bilim adamlarına devlet himayesi garantisi verilmiştir.446

Böylece oluşturulan İstanbul Üniversitesi, kısa bir süre içinde, Avrupa standartlarında bir üniversite haline gelmiştir.

Atatürk yeni üniversite oluşurken kadronun seçkin olmasına özen göstermiştir. Gelen yabancı profesörlerin bir kısmı dünya çapında ün sahibiydiler. Daha sonra Türkiye'den ayrıldıklarında, dünyanın tanınmış üniversitelerinde kolaylıkla yer buldular.

Olayın ilginç tarafı, Türkiye yabancı profesörleri görevlendirirken gelenlerin siyasî eğilimlerini dikkate almamıştır. Mülteci profesörlerin bazıları Almanya'dan hapisten kaçarak gelmiş, bazıları kamptan kurtarılmış ve Atatürk Türkiye'sinde tam bir huzur içinde kendilerini yenilemek imkânını bulmuşlardır. Kendilerine inisiyatif tanınmış, yetkiler verilmiş, gerektiğinde özel yardımlar yapılmıştır. Buna karşılık yabancı hocalar, yeni üniversitenin geleneklerinin oluşmasında, ders kitaplarının hazırlanmasında, en önemlisi geleceğin Türk bilim adamlarının yetişmesinde etkili olmuşlardır.447

Yerli öğretim üyelerinin üniversite de kalıp gitmesinde şu ilkeler etken olmuştur: Öğretim üyesinin iyi bir hoca olması, yayınları bulunması ve bu yayınların bilimsel nitelik taşıması.448

Nitelikli elemanlardan oluşturulan İstanbul Üniversitesi, Tıp, Fen, Hukuk ve Edebiyat Fakülteleri ile öğretime başladı. Daha sonra bu fakültelere İktisat Fakültesi'nde eklendi. Yeni üniversitede nakilciliğin yerini deney, gözlem ve uygulamalar aldı. Araştırma zihniyeti üniversiteye girmiş, yabancı dil ve yayınlar ön plâna çıkmıştır. Netice itibarıyla kısa sayılabilecek bir dönemde İstanbul Üniversitesi Batı standartlarında bir üniversite olarak bilim âleminde yerini almıştır.

Yeni üniversitenin özelliklerinden biri de İnkılâp Tarihi Enstitüsü kurulmasıdır. Üniversite gençliğinin inkılâpları özümsemiş olarak yurt hizmetine atılmalarını hedef alan Cumhuriyet idaresi, mezun olabilmek için Enstitü 'ye devam etme ve geçerli not alma mecburiyeti getirmiştir. Yeni üniversitenin diğer bir özelliği de üniversitenin ülkenin meseleleriyle ilgilenmesi için toplumla ilişkilerini güçlendirmesi için birçok enstitü kurulmasıdır. Yeni üniversite halk konferansları ve üniversite haftaları düzenlemek suretiyle halka açılmaya çalışmıştır.

Üniversitenin kapasitesi artırılmış ve kaliteli öğretim yolu açılmıştır. Kapasite artırılması sonucu olarak gelir kaynakları sınırlı olan halk çocukları da yüksek öğrenim imkânına kavuşmuşlardır. Böylece yeniden yapılanma hamlesi içindeki cumhuriyet idaresi ihtiyacı olan inkılâpçı kadroyu yetiştirme imkânını bulmuştur.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği üniversite reformu neticesinde oluşan İstanbul Üniversitesi Türkiye'de üniversite öğretiminin kaynağı olmuştur. Buradan yetişenler, başta Ankara Üniversitesi olmak üzere daha sonra kurulan üniversitelerin öncüleri olmuşlardır.

Atatürk, üniversiteleri Türkiye'nin kültür birliğini oluşturacak kuruluşlar olarak düşünmüş ve 1930'lardan itibaren hız verdiği millî kültür politikasının bir aracı olarak çağdaş bir yapıda oluşmalarına büyük özen göstermiştir. Günümüzde mevcut akademik araştırma ve çalışma düzeni akademik potansiyel, çağdaş medeniyet ve kültüre bakış açısı Atatürk'ün gerçekleştirdiği üniversite reformunun bir sonucudur⁴⁴⁹.

Yorum

Yüksekokul ile Üniversite arasındaki farklar gibi ayırım, Darülfünun tenkitlerinde öne çıkmaktadır. Bunlar: a) Dersler tekrar şeklindedir, b) Atamalar ilişki düzeyinde kalmaktadır, c) Toplum ile uygulamada uyum olmadığı, d) Yeniden yapılanması gereklidir denilmiştir.

Prof. Malche'in hazırlanan rapordaki öneriler:

1. İdarî ve akademik personelin seçiminde hükümet sorumluluğu üzerine almalıdır.
2. Yeni bir teşkilatlanma ile değişim ve gelişim sağlanmalıdır.
3. Darülfünun hocaları tercihen yurt dışında yetiştirilmelidir.
4. Darülfünunda öğretim metodu ders notlarına dayalıdır. Öğrencilere genelde ansiklopedik bilgi verilmekte ve bunlar her sene değişmeden tekrarlanmaktadır. Öğretim yaratıcı değildir. Öğrenci uygulamalı dersler ve seminerlerle araştırmaya yönlendirilmelidir. İmtihan usulleri değiştirilmeli, hafızaya dayalı bilgi yerine, uygulamaya yönelik bilgiye öncelik tanınmalıdır. Darülfünunun öncelikli ödevi, düşünen dimağlar yaratmaktır.
5. Türkçe bilimsel yayınlar yetersizdir. Öğrenci yabancı dil bilmediğinden yabancı yayından yararlanamamaktadır.
6. Kütüphaneler fakir, hizmet saatleri ve çalışma şekilleri yetersizdir. Kütüphaneler merkezleştirilmeli ve öğrenciye ödünç kitap verilmelidir.
7. Darülfünun ilmi zihniyeti yaşatmakla görevlidir.
8. Darülfünun, öğretimin yanısıra, öğrencileri manen geliştirecek temiz ve seçkin bir sosyal ortam yaratmakla da görevlidir.
9. Türkiye gibi, baştan başa yeniden teşekkül eden bir memleketin meseleleri Darülfünunun çalışmalarında öncelikli konu teşkil etmelidir.
10. Darülfünunun yenileşmesi yeterli değildir. Kurumun dışarıya açılması, geniş bir çevreye faydalı olması lâzımdır.

Öğretim üyesi açısından temel kriter, iyi bir eğitici, hoca olmaları ve yayanları olması, yayınların bilimsel nitelik taşıması ve bunları yayınlamalarının teşvik edilmesidir. Yurtdışında okuyan, yurtdışında dini ve çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kalanlar ile ülkemizde bilimsel olanlar ile bu yaklaşımlar yapılmıştır. Avrupa, diktatörlük dönemi olması ile kaçanlara kucak açılmıştır.

Bir değişim ancak, etkin ve verimli eğitimciler sayesinde olacağı unutulmamalıdır.

1933 Üniversite Reformu'nun Atatürk'ün Kültür Politikasındaki Yeri ww.isteaturk.com⁷

Yunus KOBAL

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu M. Kemal Atatürk'ün adı ile anılan 1933 Üniversite Reformunun, Atatürk'ün izlediği kültürel politikadaki yeri ve önemini anlamak için, onun oluşturmaya çalıştığı "Türk Kültürü" anlayışına daha geniş bir çerçeveden bakmak gerekir. En genel tanımıyla kültür, bir ulusun sahip olduğu maddi ve manevi değerler bütünüdür. Bu anlamda Türk Kültürüne Atatürk'ün etki ettiği dönemi açıklamak için biraz geriye dönmek gerekmektedir.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalılar karşısındaki askeri gücünün zayıflığı, ilk olarak 1683'teki Viyana Kuşatmasının bir bozguna dönüşmesiyle ortaya çıkmış, bunu ileriki yıllarda imzalamak zorunda kaldığı Karlofça 'Antlaşması (1699) izlemiş ve bu antlaşmayla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun önlenemez çöküşü başlamıştır. Karlofça Antlaşması Osmanlılarca imzalanan ilk elverişsiz antlaşmadır ve Osmanlıların Avrupa'dan çekilmeye başlayışını göstermektedir.¹

Devam eden yıllarda yapılan savaşlar çoğu zaman eldeki toprakların birer birer kaybedilmesiyle sonuçlanmış, bu kayıplar giderek dışarıda Osmanlı İmparatorluğu'nu bir "Hasta adam" görüntüsüne sokmuş, içerde ise büyük bir moral çöküntüsüne ve imparatorluğu ayakta tutan kurum ve sistemlerin hızla yozlaşmasına ve çökmesine yol açmıştır.

Bu çöküş bir noktada ülke yöneticilerini düşünmeye ve çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileme Döneminin ilk reformcuları gözlerini Batıya çevirerek, onları özellikle askeri alanda güçlü kılan gelişmeleri saptamaya ve bunlardan kendi ülkesi için yararlanmaya çalışmışlardır. Bu düşünceden hareketle önce özellikle askeri teknolojiye yönelik çalışmalar yapılmış, modern eğitim veren askeri okullar kurulmuş, daha sonraları da sivil meslek yüksek okulları açılmıştır. Bunun yanında imar işlerinden sağlık hizmetlerine kadar çeşitli alanlarda bir dizi çalışmalar yürütülmüştür. Özellikle birinci ve ikinci Meşrutiyet dönemlerindeki (1876 ve 1908) yenileşme hareketleri hız kazanmıştır.²

Ancak bütün bu gayretler her defasında karşısında tutucu güçlerin direnişini bulmuştur. Bu mücadelede kimi zaman yenilikçiler, kimi zaman da tutucular üstün gelmiş, özellikle tutucu çevreler amaçlarına ulaşmak için, yapılanların İslam dinine karşı gelmek anlamını taşıdığını vurgulayarak yenileşmenin önünü tıkamış, bu da sonuçta toplumsal krizi giderek derinleştirmiş ve bu yolda epeyce kan dökülmüştür.

Yenileşme hareketlerinin tam başarı sağlayamaması ve sınırlı bir alanda kalmasının bir diğer önemli nedeni de zamanın devlet adamlarının Batı Medeniyetini algılayışlarındaki farklılıktır. Çeşitli din, ırk ve kültür mensubu topluluklardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu'nu dağılmadan bir arada tutma endişesi çoğu zaman köklü ve sistemli bir hareketin gerçekleşmesini engellemiştir. Ayrıca gerek devlet adamları gerekse Osmanlı aydınları Batıdan neyin alınıp neyin bırakılabileceği konusunda tartışmalarla gereksiz yere zaman kaybetmiş ve Batı Medeniyetinin ana unsurları gözden kaçırılmıştır. Bu da sonuçta toplumda bir kültür ve müessese ikileşmesine hatta çatışmasına yol açmıştır.³ M. K. Atatürk'ün hareket noktasını oluşturan bu konuya geçmeden önce şunu söylemek mümkündür: Her ne kadar engellenmiş olsa da yaklaşık 200 yıla varan bu yenileşme hareketleri sonucunda Türk toplumu modern eğitim yapan askeri ve sivil okulları, Batıdan alınmış kanunlar ve bu kanunlara göre çalışan mahkemeleri ve parlamenter rejim arayışı ile artık kolayca geriye dönülmeyecek ölçüde Batıya yönelmiştir.⁴ Türk İstiklal Harbi'nin Lozan. Antlaşması ile sonuçlanışından sonra kendisini tebrik eden çevresine Atatürk'ün "Asıl işimiz bundan sonra başlıyor." dediği bilinmektedir. Bu söz ile Türk toplumuna yeni bir kimlik kazandırmaya yönelik kültürel bir inقلابı hedeflediği anlaşılan M. Kemal'in amacı; Türk toplumun bir daha aynı duruma düşmeden çağdaş dünyada yerini alarak sonsuza dek yaşamasıdır.

İçinde yetiştiği toplumun geçmişte yaşadığı deneylerin ışığında harekete geçen Atatürk'e göre kültür ve medeniyet kavramları arasında önemli bir fark yoktur. İkisini bir arada düşünmek gerekmektedir. O'na göre Osmanlı yöneticilerinin en büyük yanılması bu idi. Osmanlılar Avrupa'nın geliştirdiği tekniklere (medeniyete) yönelirken bu medeniyeti ortaya çıkaran bilgi sistemini (kültürü) göz ardı etmişlerdir.

Çeşitli vesilelerle verdiği söylev ve demeçlerde Atatürk bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: "Kültür dediğimiz zaman, bir insan topluluğunun devlet yaşamında, düşünce ve ekonomi yaşamında yapabilecekleri şeylerden elde ettiği sonuçtur, demek isteriz; uygarlık da bundan başka şey değildir".⁵ "Gözlerimizi kapayıp herkesten ayrı kendi başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Ülkemizi bir çember içine alıp, dünya ile ilimiz olmadan yaşayamayız. Tersine ileri, uygar bir ulus olarak uygarlık alanının içinde

yaşayacağız. Bu, ancak bilim ve teknikle olur. Bilim ve teknik neredeyse oradan alacağız ve ulusun her bireyinin kafasına yerleştireceğiz. Bilim ve teknikte bir sınırlama ve koşul yoktur. Akla uygun hiçbir kanıtı dayanmayan birtakım geleneklerin ve inanışların korunmasında direnip duran ulusların ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz ilerleme yolunda bağları ve koşulları aşamayan uluslar yaşamın akla uygun olduğunu ve eyleme dayandığını göremezler. Yaşamı geniş kapsamlıya gören ulusların egemenliği altına girip onların esiri olmaktan kurtulamazlar.”⁶ (27.10.1922, Bursa’da öğretmenlere Verdiği Söylev)

Adeta üniversite reformunun ilk işaretleri olarak kabul edilebilecek bu ve benzeri söylevlerde Atatürk daima akılcılığın önemini vurgulamış ve bu amaçla Batı Medeniyetine yönelmenin gerekliliğini işaret etmiştir. Bu düşüncelerden hareketle kültür alanında çağdaşlaşma yolunda ilk adım, devlet ve fikir hayatını laik bir temele oturtmak üzere atılmış ve çıkarılan yasalarla devletin siyasi yapısı, hukuk ve eğitim sistemi teokratik temelden ayrılmış, çağdaş ve laik bir yapıya dönüştürülmüştür. Ayrıca yeni kültür anlayışını mümkün olduğunca geniş bir tabana yaymak lüzumu görülmüş ve bu amacı gerçekleştirmek için Yeni Türk Alfabeti düzenlenmiş, yurdun çeşitli yerlerinde millet mektepleri açılmış ve bu sayede yüz binlerce insanın okur yazar olması sağlanmıştır. Bu tür çalışmaların dışında, Atatürk’ün en çok önem verdiği konulardan biri de kültürü milli tarih tabanına oturtmaktır. Yüzyıllar boyu devam eden yenilgiler nedeniyle moral çöküntüsü ve eziklik hissiyle yaşayan Türk ulusuna güven kazandırma amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda 1931 yılında Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.⁷ Bütün bu çalışmaların tamamlayıcı olması bakımından hayatın her alanında; kılık kıyafetten, ölçü sistemine kadar bir dizi inkılabo girişilmiş ve gerçekleştirilmiştir. Burada güdülen amaç, daima çağdaş dünya ile bütünleşmek olmuştur.

Burada değinilmesi gereken bir önemli husus da yüksek kültür kurumlarının oluşturulması çabalarıdır. Bir toplumun ilerleyebilmesinin ve bağımsızlığını koruyabilmesinin önemli şartlarından biri de o toplumun bilim dünyasında söz sahibi olabilmesidir. Ulusuna, hayattaki en gerçek yol gösterici olarak bilimi işaret eden Atatürk’e göre; kültürel alanda çağdaşlaşma zincirinin en önemli halkasını üniversiteler oluşturmaktadır.

Türk üniversite hayatındaki gelişmelerin, dolayısıyla üniversite reformunun mahiyetini anlamak için biraz gerilere gitmek gerekir. Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu yüksek öğretim çalışmalarını yürütmek üzere kurulan medreseler, İmparatorluğun büyüme döneminde gerçekten parlak günler yaşamış, ileri görüşlü devlet adamları Osmanlı topraklarını dünyanın bilim merkezi haline getirmek için hiçbir fedakarlıktan kaçınmamış ve her taraftan bilim adamlarını ülkelerine davet etmişlerdir. Ancak İmparatorluğun duraklama ve gerileme dönemlerinde diğer kurumlarda olduğu gibi eğitim sisteminde de bozulmalar başlamış, haksız uygulamalar sonucu medreseler giderek yetkisiz ellere geçmiş, buralarda mantık, felsefe ve tabii bilimler terk edilmeye başlamış ve sonuçta medreseler cehaletin ve tutuculuğun kaynağı haline gelmiştir.

İlerleyen yıllarda toplumda reform ihtiyaçlarının hissedilmeye başlaması üzerine yüksek öğretim kurumu da dikkatleri üzerine çekmiştir. Medreselerden ümidi kesen yenilikçi yöneticiler Darülfünun adı ile yeni bir kurumu hizmete sokmuşlardır. Aslında Darülfünun düşünce olarak ilk kez Tanzimat Döneminde hayat bulmasına rağmen, ancak 18 yıl sonra 1863 yılında açılabilmiştir⁸ “Fenler Evi” anlamına gelen Darülfünun, adı ile birlikte, artık taassup ve cehaletin hâkim olduğu medreselerin yerine gözlem ve deneye dayalı bilimlerin geçeceğini müjdelemektedir.⁹ Ancak ilk Darülfünun, binasının yanması üzerine iki yılda ömrünü tamamlamıştır. Bundan sonra çeşitli aralıklarla dört kez daha Darülfünun girişi olmuş,¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalan İstanbul Darülfünunu dışındakiler hep karşılaştıkları baskılara göğüs geremeyerek kapanmıştır. İstanbul Darülfünunu ise Cumhuriyet Türkiye’since çıkarılan yasalarla tüzel kişiliğe kavuşturulmuştur. Ayrıca Darülfünunun aksayan yönlerinin giderilmesi ve gelişmesinin önünü açma yolunda maddi konuları da kapsayan çalışmalar yapılmıştır.

Ancak Darülfünun kendisine tanınan bu şansını iyi kullanamamıştır. Her şeyden önce, Türkiye’yi çağdaş medeniyetin ve kültürün ortağı yapmak amacıyla gerçekleştirilen inkılaplara karşı kayıtsız kalması, siyasi yöneticilerin tepisini çekmiştir. Bunun yanında bir bilim yuvası olarak da kendisini istenilen düzeye çıkartmaktan uzak kalması reformu kaçınılmaz kılmıştır. Bu konuda Darülfünuna yöneltilen eleştirilerle özetle şöyledir: Fakülte ve müesseseler arasında bilimsel çalışmalar beraberliği sağlayacak bağlantı yoktur. Bazı fakülteler bir meslek okulu düzeyini aşamamıştır. Öğretim üyelerinin çoğu, bilimsel çalışmalara zaman ayıramamakta ve başka işlerle uğraşmaktadır. Ders kitapları ve araçları yetersizdir.

Darülfünun konusu T.B.M.M. ’de olduğu gibi, basında da aylar süren tartışmalara neden olmuştur. Sonuçta bu kurumun Türkiye’deki gelişmelere ayak uyduramayacağı fikri ağırlık kazanmış ve daha köklü çözümler aranmaya

başlanmıştır. Bu amaçla Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche Türkiye'ye davet edilmiş ve kendisinden Darülfünun ile ilgili bir rapor hazırlaması istenmiştir. Yabancı bir bilim adamının bu göreve getirilmesindeki amaç; objektif ve isabetli bir karar verebilmektir.¹¹

Prof. Malche 1932 yılı başları hazırlamaya başladığı raporunu 1 Haziran 1932 de Türk Hükümeti'ne sunmuştur. Bu rapor kısa sürede hazırlanmasına rağmen oldukça ayrıntılı bir değerlendirmeyi içermektedir. Prof. Malche raporu hazırlamadan Önce siyasi yöneticiler, Darülfünun hocaları ve öğrencileri ile görüşmüş dersleri izlemiş, öğrenciler hakkında yazılı bir anket yaptırarak onların sosyal yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Üç bölümden oluşan raporun birinci bölümünde raporun içeriğinden bahsedilmektedir ikinci bölümde Darülfünun'un var olan yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölüm ise yapılması gereken ıslahat önerilerini içermektedir.¹²

Hazırlanan bu rapor Atatürk'e Sunulduğunda Darülfünun'a yöneltilen eleştirilerin haklılığı gözler önüne serilmiştir. Raporu tüm ayrıntıları ile inceleyen Atatürk çeşitli konularda kendi düşüncelerini ifade eden notları da ilave ettiğinde Darülfünunun ilgasına ve İstanbul Üniversitesi adı ile yeni üniversite kurulmasına ilişkin kararım vermiş bulunmaktaydı. Daha sonra T.B.M.M.' de bu yönde çıkan yasa gereğince 31 Temmuz 1933'te Darülfünun'un lağvedilmesi ve 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi'nin kurulması karara bağlanmıştır.

Bundan sonra Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in başkanlığında, Avni (Başman), Rüstü (Uzel), Kerim (Erim) ve Osman (Horasanlı) Bey'den oluşan bir "İslahat Komitesi" kurulmuştur. Üniversite reformu ile ilgili tüm çalışmaları bu komite yürütmüştür.¹³

Yeni kurulacak üniversitenin kadrosunun oluşturulmaya başlandığı sıralarda Almanya'da bu konuyu etkileyecek gelişmeler yaşanmaktaydı. 1933 yılı başlarında iktidara gelen Naziler, ülkedeki Yahudi ve Anti-Nazi insanları sindirmeye yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Almanya tarihindeki en büyük beyin göçü olayı ile karşılaşmıştır. 1933 yılı ile II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı arasındaki 6 yılda Almanya'dan 250.000-280.000 insanın yurt dışına kaçtığı ve bunlardan 3.120 kadarının bilim adamı olduğu tahmin edilmektedir.¹⁴

Almanya dışına kaçan bilim adamlarından bir kısmı Zürih'te "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti" adlı bir dernek kurmuşlardır.¹⁵ Bu derneğin temsilcisi olarak Prof. Philip Schwartz Türkiye'ye gelmiş ve meslektaşları için iş ortamı araştırmıştır. Hükümet ile sürdürülen görüşmeler bir sonuca bağlanınca pek çok mülteci bilim adamına Türkiye yolu açılmış oluyordu. Bu arada Darülfünunun 151 kişilik kadrosundan 92'sinin işine son verilmiştir.¹⁶

Yardım cemiyeti aracılığıyla Türkiye'ye gelen bilim adamları arasında, kendi alanlarında dünyaca üne sahip olanları da bulunmaktaydı. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse şu isimleri saymak mümkündür: İktisat profesörleri W. Röpke, A. Rüstow, G. Kessler, F. Neumark; kimya profesörleri F. Arndt, F. Haurowitz, E. M. Alsleben; tıp profesörleri P. Schwartz, R. Nissen, A. Eckstein; müzik profesörleri P. Hindemith, C. Ebert, E. Zuckmayer; hukuk profesörü E.Hirsh; kent bilimci Prof. E. Reuter.

Bu dönemde Türkiye'ye gelerek çalışmaya başlayan bilim adamları Türkiye'nin bilim atmosferini değiştirmiştir. Bu dönemde pek çok yeni kürsü açılmış, laboratuvarlar ve kütüphaneler geliştirilmiş, Türkiye dünya literatürü ile tanışmaya başlamış, Avrupa'yı etkileyen yeni fikir akımları bu hocalar yoluyla Türkiye'ye girmiş, tıptan ziraata kadar pek çok alanda yeni teknikler geliştirilmiştir. Ayrıca bu hocalar kendilerinden sonraki Türkiye'nin üniversite hayatına yön verecek bilim adamlarını yetiştirmiş, onlara danışmanlık yapmışlardır.

Ülkemizde pek çok şeyin ilkinde imza atan ve kalıcı eserler bırakan bu bilim adamları ağırlıklı olarak iki dönemde Türkiye'den ayrılmışlardır. Bir kısmı II. Dünya Savaşı arifesinde çoğunlukla A.B.D.'den aldıkları davetle daha iyi şartlar altında çalışmak üzere bu ülkeye giderken, diğer kısmı ise savaş sonrasında kendi ülkelerine ya da A.B.D.'ye dönmeyi tercih etmiştir. Bu arada Türkiye'de yaşamını yitirenler olduğu gibi Türk vatandaşlığına geçen ve burada kalan bazı hocalar da olmuştur.

Sonuçta; Atatürk'ün izlediği kültür politikasının ağırlık noktalarından birini oluşturan Üniversite Reformu, Türkiye'nin şartlarının izin verdiği ölçüde başarılı olmuştur. Gerek İstanbul gerek Ankara ve ilerleyen yıllarda diğer illerimizde birbiri ardına açılan üniversiteler, 1933 Üniversite Reformu'nun verdiği ivme ile Türkiye'nin pencerelerini Batıya açmış ve evrensel ölçülerde bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında; Türkiye'nin kültür birliği sağlayacak kuruluşlar olarak düşünülen üniversiteler yoluyla bu amacın gerçekleştiğini görmek mümkündür. Ayrıca bu yolla Cumhuriyet idaresi, kendi devamını sağlayacak ve aydın bir genç nesil yaratma imkanına da kavuşmuştur. Bugün gelinen nokta, bu durumu gözler önüne sermektedir.

Yorum

Eğitim Kültürün bir ögesidir ve İnsan ögesinin yetişmesi açısından da öne çıkmaktadır. Burada yetiştirilen nesil, önce kendisi, sonra halkı açısından konu incelemeli ve yaklaşım yapmalıdır.

Kültür konusu özet olarak irdelendiğinde:

- 1) **Kabile Kültürü:** Orta Asya'da kabile şeklinde yapılanma, Osmanlı ilk dönemlerinde de bir yapı içinde olmuş, ancak zamanla değişim göstermiştir. İmparatorlukta her kabile, grup kendi özellikleri içinde kabul edilmiş, bağlılık gelecek yapılanması için önemli olmuştur.
- 2) **Tarım Kültürü:** Yerleşim ile örf, adet ve geleneklerin hâkim olması boyutu ile, ziraat yaşamsal bir yerde bulunmak açısından önemlidir. Çevre uygun ise yerleşilebilir. Osmanlı teknolojik cihazları alarak gelişim sağlayacağı yanığı olmuştur. Burada Atatürk yeni bir değişimi gerekli görmüştür.
- 3) **Endüstri Kültürü:** Bir tarlayı karasaban ile sürmek, bire iki gelir temini ve uzun çaba ve süreç gereklidir. Pulluk ile ise yüzlerce dönümü yedi kat fazla ürün ile elde etmek, tek kişinin binlerce dönümü ekebilmesine de olanak sağlamaktadır. Atatürk medeniyet boyutu değil, daha ileri teknolojiyi hedeflediğini sözlerinden öğrenmekteyiz.
- 4) **Yüksek Teknoloji Kültürü:** Birçok eğitilmiş, daha doğrusu diplomalı kişi, bir üstün teknoloji sahibi, yüksek kültür denilmeyen boyutu kabul ederek, mandalığı istedikleri anlaşılmaktadır.
- 5) **Birey Hakkı Kültürü:** Atatürk temelde bu boyutu istemekte, halk idaresi kavramını, eğitim ile teknoloji ile sağlanacağı vurguları açıktır.
- 6) **Karma Kültür:** Birey Hakkı kavramı 622 Medine Antlaşması temelinde olması ötesinde, Atatürk'ün eğitim vurgularında da bunun safhaları olacağı da kabul görmektedir.

Yazıdaki vurgular:

- Medeniyet "*Tek dişi kalmış canavar*" ifadesi ile insanları köleleştiren, kullanan yapısı ile, Atatürk muasır medeniyet ötesini hedef göstermiştir. Çeşitli din, ırk ve kültür mensubu topluluklardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu'nu bir arada tutmak ötesinde, ulus yapısı ile bütünleştirme hedeflenmiştir. Bu bir ırksal değil, Türk ne mutlu olmayı kabul etmek ile bütünleştirilmektedir.
- Atatürk'ün "*Asıl işimiz bundan sonra başlıyor*" demesi bir harekate başlanmasıdır. Yeni bir kültürel kimlik kazandırma amaçlanmaktadır.
- Atatürk'ün eğitim sözleri dikkatlice irdelenmelidir.
- Atatürk'ün amacı bir başkasından kopya değil, milli yapıya oturtmaktır.
- Medreselerin yerine gözlem ve deneye dayalı bilimsel olması açısından oluşturulan Darülfünun, yine işlevsel olmaması nedeni ile Üniversite yapısına geçilmiştir.

Ülkemizde her yönetici için eğitim bir hedef olmuş ve yenileşme ve uyum çalışmaları olmuş, Üniversite yapısı her ilde olması ötesi, birden fazla yapılanma gözlenmiştir.

Atatürk'ün Üniversite Reformu (fikir.gen.tr)⁸

Bir ülkenin kalkınmasında en önemli itici güçlerden biri de üniversitelerdir.

Üniversiteler bilginin verildiği ve bireylerin eğitildiği önemli kurumlardır. Bu niteliği ile yükseköğretim kurumları kültürel değerlerin genç kuşaklara aktarılmasını, araştırma yoluyla insanlığa yeni bilgiler kazandırılmasını, bu bilgilerin kullanılmasını, korunmasını ve bireyin toplumsallaşmasını sağlar.

Atatürk, Türkiye'nin hızla kalkınarak gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşmasını istiyordu. Başarılı olmanın yolunun bilim ve fen alanındaki çalışmalara bağlı olduğunu biliyordu. Bu düşüncelerini 22 Eylül 1924 tarihinde Samsun'da öğretmenlere hitap ederken şöyle açıkladı:

"Dünyada her şey için, madde için, maneviyat için, yaşam için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir, tekniktir. Bilim ve teknolojinin dışında yol gösterici aramak aymazlıktır, bilgisizliktir, sapkınlıktır. Yalnız bilim ve

teknîğin yaşadığımız her dakikadaki aşamalarını, ilerlemelerini kavramak ve bu ilerleyişi anında izlemek şarttır.” (Arı İnan, Düşünceleriyle Atatürk, s. 307.)

Çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkmak için bilimsel çalışmaların büyük bir önemi vardır. Bu yolun rehberliğini ancak önemli birer bilim kurumu olan üniversiteler yerine getirebilir. Osmanlı Devleti Dönemi’nde faaliyet gösteren darülfünuna (üniversite) bağlı hukuk, tıp, edebiyat ve fen fakülteleri eğitim vermektedir.

Bu üniversitenin dışında Mülkiye Mektebi, Orman Mektebi, Baytar Mektebi gibi yüksek okulların yanında Deniz ve Kara Harp Okulu gibi askerî amaçla eğitim veren okullar da bulunmaktaydı. Bu kurumların yeniden düzenlenmesi, yenilenmesi ile birlikte çağdaş eğitim ve öğretim veren okullara da ihtiyaç duyuldu.

Atatürk’ün önerileriyle çalışmalara başlandı. Üniversite sisteminin yeniden düzenlenmesi için 1932 yılında İsviçre’den Albert Malche (Albert Malşe) Türkiye’ye davet edilerek ondan konu ile ilgili bir çalışma yapması istendi. Malche, üniversite reformu ile ilgili bir rapor hazırladı.

Bu rapor doğrultusunda yükseköğretim kurumlarındaki eğitim, öğretim ve araştırma çalışmalarının Avrupa’daki üniversitelerin düzeyine çıkarılması ve bu ülkelerde uygulanan üniversite yönetim sisteminin Türkiye’de uygulanması düşünceleri kabul edildi.

1933 yılında “Üniversite Reformu” yürürlüğe girdi. Bu reform çerçevesinde 31 Mayıs 1933 tarihinde TBMM’de kabul edilen bir yasa ile darülfünun kapatılarak “İstanbul Üniversitesi” kuruldu. Üniversiteler, Millî Eğitim Bakanlığına bağlanarak fakülte, yüksekokul ve enstitüler şeklinde yeniden yapılandırıldı. Üniversitelerin daha iyi çalışmalar yapması için denetim organları kuruldu.

Malche, raporunda çağdaş bir öğretim kurumu için yapılması gerekenleri raporunda şu şekilde sıralamıştır:

- Üniversitelerde başarının sağlanması için mutlaka dil derslerine önem verilmelidir.
- Üniversitelerde görevli öğretim üyelerinin bilimsel seviyeleri yükseltilmelidir.
- Üniversitelere öğrenci alınırken sınav sistemi uygulanmalıdır.
- Üniversitelerde sosyal tesisler (spor alanları, pansiyon, yemekhane) yapılmalıdır.
- Bilimsel çalışmaların daha yaygın hâle gelmesi için kongre ve konferanslar düzenlenmelidir.

Bu rapor, Cumhuriyet Dönemi’ndeki ilk üniversite reformunun başlatılmasında da etkili oldu. 1936’da fakülte sayısı beşe çıktı. İstanbul dışında Ankara’yı da bir eğitim ve kültür kenti hâline getirmek için girişimlerde bulunuldu. Müzik Muallim Mektebi, Hukuk Mektebi, Gazi Eğitim Enstitüsü, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi açılarak yükseköğrenim alanındaki okul sayısı artırıldı.

Yorum

Genel Bilgi sunulmaktadır. Malche ‘nin raporu aşağıdaki gibi özetlenmektedir.

- Uluslararası bilimsel boyut açısından doğrudan kendi dilinden öğrenilmesi, bu açıdan yabancı dil öğrenilmesi önemsenmiştir. Burada tercüme yerine kendi dilinden öğrenme boyutu önemlidir.
- Akademik olarak, eğitimcilerin, öğretim üyelerinin bilimsel seviyeleri yükseltilmelidir.
- Üniversitede de adapte olabilmek için, bilimsel düzeyi önemlidir ve bu açıdan öğrenci alınırken sınav sistemi uygulanmalıdır.
- Üniversite bir sosyal boyut kazandırma olmalı bu açıdan, sosyal tesisler (spor alanları, pansiyon, yemekhane) yapılmalıdır.
- Elde edilen sonuçlar ve görüşlerin paylaşılması ve düzeyin ortaya konulması açısından, bilimsel çalışmaların daha yaygın hâle gelmesi için kongre ve konferanslar düzenlenmelidir.

Bu prensipler halen üzerinde durulması gerekenler olmaktadır, güncelliğini korumaktadır.

Medreselerin Kapatılmasının Gerekçeleri (denkbilgi.com)⁹

1924 yılında medreselerin kapatılması ve yapılan yeniliklerden sonra 2 Mart 1926 yılında Maarif Teşkilatı Kanunu çıkartılarak kanunlar uygulamaya konulmuştur. Kapatılan medreseler 479 tane olup 18.000 talebe okuldan ayrıldı. Medrese öğrencilerine olan askerlikten muaf ortadan kaldırılmıştır. Okullarda eğitime yönelik yetersiz olup kişilerin askerlikte muaf almak için kayıt yaptırdığı öğrenildi. Medreselerde 6.000 gerçek öğrenci vardır

Yorum

Medrese sayısının 479 adet olması, bunların hafız yetiştiren değil, 36 yıl eğitim ile askere subay yetiştiren, icazet verilen kurumlardır. Zamanımızda Kuran okuyana verilenler bu anlamda değildir. Tüm okumuş kişiler bu aşamadan geçiyordu. Kalıcı öğrenci (Yatağan Medresesinde 200 civarında), geçici eğitime gelen ile konferans gibi kurslar halinde gelenler olmakta idi.

Bu nedenle 18,000 öğrenci ile 6,000 sayı karıştırılmamalıdır. Bunlar özel ruhsatlı olanlardır. Bunlarla bağlantısı olmayan, Tekke ve Zaviyeler olup, bunlar izinli ama yüksek eğitim verene kurumlar olarak dikkate alınmazdı. Ortalama 40-20 kişi düşmekte, Eskişehir merkezdeki yerde 20 adet talebe yatacak odaları görülmektedir

Eskişehir Karacaşehir’de, ilk fethedilen yerde de medrese etrafında talebe evleri vardır.

Kültürel Yapılanma

Sosyal Antropoloji kültürel yapıları inceleyen Bilim Dalıdır. B. Güvenç¹⁰ Tıp Fakültesinde iki sömestr bu konuda eğitim almış olmak, aynı zamanda Turgut Özal’ın her toplantıda çağırılması ile uzun konuşmalar yapan bir yazar olarak gurur duymaktayım. Atatürk’ün çabaları gündeme gelmiş ve ayrıca Özal’ın Yükseköğretim Kurulu Temsilcilerinden biri olarak Türkiye Eğitimi konusunda rapor hazırlamaktan da mutluyum. Ancak henüz bu proje tamamlanmış denilemez.

Kültür konusu ile eğitime bakış irdelendiğinde, öncelikle kültürler ve öğeler tanımlanmalıdır.

Kültür Tipleri:

- 1) Kabile Kültürü:** Ev, aile klan ve hatta futbol takımı taraftarı gibi oluşumlar bu yapıdadır.
Dikta: Halk ve kabile, grubun onayı olmadan zorla yönetimi ele geçirir. Kendinde hak olarak görür, diğerleri ona itaat etmek zorundadır.
Yönetim: Türk adetinde ortak karar önemlidir, kimse kimseye emir vermez, hoşgörü temel yaklaşım prensibidir.
- 2) Tarım Kültürü:** Belirli alanda, yerleşmiş, kültürleri örf, adet ve gelenek üzere yapılan alanlardır.
Dikta: Genellikle sülale yolu ile yönetim olur ve dikta sanki görevi olarak görülür.
Yönetim: TOY gibi yönetim metotları ile her görüş ele alınır. Meclis rolü üstlenirler.
- 3) Endüstri Kültürü:** Teknoloji gelişimi ile oluşan, işçi, köylü, ile sermaye, memur ve işçi boyutunda olan, yönetimin eşitli kuvvet ayrılıkları ile oluşan kültürdür.
Dikta: Sermaye para bende güç bende der. Diğerlerini işten kovar, istediğini yaptırır, buna kurum kültürü der ve karşı çıkılmaz olarak görür.
Yönetim: Meclis ve seçimler ile haklar dengelenmeye çalışılır.
- 4) Yüksek Teknoloji Kültürü:** Bir süper güç, her şeyi kontrol altında tutarak, globalleşme, tek boyutlu yapı ve karşı kontra oluşumla bir denge oluşmaya çalışmaktadır. İnsanları birer asker, taraftar olmasını istemektedir. Zamanımızdaki yapıyı andırmaktadır.
Dikta: Global ülke pozisyonunda, iş yapabilmek için, dışardan gelen emirleri uygulamalıdır. Askeri darbe sıklıkla yapılır veya yaptırılır.

Yönetim: Kendi yağı ile geçinebilmek için, özel milli kültürel yapısı olmalıdır. Serbest seçim olursa, dikta kaybedecektir, seçimi etkilemek isterler.

5) **Birey Hakkı Kültürü:** Atatürk temelde vurgusu olan, civil liberties and bu hakkın, korunma yaklaşımın öncelikle hukuken yapılması yaklaşımıdır.

Dikta: Bilgilendirme ve rıza geçerlidir, kim yaparsa kendisine yapar.

Yönetim: Danışmanlık, bilgi almak ve etik ilkelerde olmak ile sorunlar çözülebilir.

6) **Karma Kültür:** Bireyler ve halk farklı yapıda olabilmektedirler.

Dikta: Her kültürel yapıda güç etkinlik kurmak ister.

Yönetim: Birey ve Halk, bilinçli ve eğitilmiş olduğunda, rıza şartını öne alması ile sorunlar çözülebilir.

Kültür öğeleri özet olarak irdelendiğinde:

- Aile:** Orta Asya'da kabile şeklinde yapılanma, Osmanlı ilk dönemlerinde de bir yapı içinde olmuş, ancak zamanla değişim göstermiştir. İmparatorlukta her kabile, grup kendi özellikleri içinde kabul edilmiş, bağlılık gelecek yapılanması için önemli olmuştur.
- Kaynaklar ve sanatsal bakış:** Türkler, İmparator yapısında olsa bile, belirli bir bakış açısı ile İslam boyutunun tarikatlaşma yerine bütünleşme, bir bakıma 622 Medine Antlaşmasına uygun bir yaklaşım ile fetihlerde bulunmuşlardır.
- Çevre:** Türkler çevre yapısında, diğer ülkeler gibi işgal ve onları bir kul, köle yapma yerine, yönetimleri de onlar ile birlikte yapmışlardır.
- Eğitim:** Yapılanmanın bilinçli olmasını sağlayan bir öğe olup, bu bir en önemli kriter olmaktadır. Atatürk tüm faktörlerin önüne almaktadır.
- Yönetim boyutu; Din/İnanışlar, Devlet ve İdare:** Yönetim modülü, daima ileri, değişim ve gelişim temelindedir. Bağlığın kaynağı, sevgi ve sevgi temelinde insanlık boyutudur.
- İnsan yapısı:** Bir savaşta arkada bir manga, ellerinde makineli ile, kaçmaya çalışanları vurmak için bulundurulur. Türklerde ise önde, top atışları olan yerlere gitmesinler diye, bir koruma hattı kurulur. Ölüm bir şeref, bir şehitlik mertebesidir.
- Sağlık:** Sağlıklı akıl, sağlıklı bedende bulunur vurgusu gibi, etkinlik açısından öne alınmaktadır.
- Teknoloji:** Yabancıardan alınma, kendimizde de giderek yapılanma boyutu ile oluşmaktadır. Son dönemde, silah endüstrisindeki gelişim ile, 30 yıllar çözülemeyen, Azerbaycan, Ermenistan sorunu çözülmüştür.

Kültür, birisine dokununca diğeri etkilenir, bir iğnenin batması gibidir.

Daha güzel bir örnek, örümcek ağı gibidir. Bir yerdeki titreşim tüm ağda etkileşime neden olmaktadır. Örümcek, bilinçli olursa avına yakalayabilir, daha doğrusu kendisine zarar gelmeyecek şekilde paketler, aç olunca yemek için ayırabilir.

SONUÇ: Bilimsel yöntemleri kullanan Yükseköğretim yerleri daima gereksinim vardır. Hedef çağdaş değil, muasır medeniyet ötesidir.

Turgut Özal'a sunulan Üniversite Raporu

Pamukkale Kurucu Rektörü olarak, Cumhurbaşkanlığı (Turgut Özal), ülkemizdeki eğitim durumu için 14 kişilik bir ekip oluşturarak incelenmesi için gönderildik. Günde en az 6 saat üç konuda uzman profesörler ile konferans yapısı ile konuları tartıştık. İngiltere'de ve Amerika'da çeşitli eyalet, şehir ve üniversitelerde izlem ile değerlendirmeler yaptık, 12 civarında verilen kitapları okuyup tartıştık.

Doğrudan Devlet olarak bizden rapor istendiği, eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılacağı, ortaokul kaldırılıp, 3 yıl iken 4 yıl lise yapısına dönüşmesinin planlandığı ancak, bu konuda bir bilimsel rapor olmadığı için, dayanak

ve gerekçe istendiği söylendi. Temelde 9 Eylül Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi rapor yayınlanmış ve bu irdelenerek ilköğretim 8 yıla çıkarılmış, orta öğretim de 4 yıl yapılmıştır. Önerilen 8 artı 8 olup, yüksekokul boyutunda kapsamı idi. Yüksekokullara ayrıca Üniversite çağında önem verilmiş ama istenilen olmamıştır.

Bir başka oluşmayan öneri, Köy Enstitüleri gibi, enstitüler oluşturup, her bir çalışan, belirli araştırma merkezi ve bilimsel gelişim ile buralarda akademik boyut kazanması idi.

Bunu Özal' ve Doğramacı'ya verdiğim sözü, imkânım olursa yerine getirmek hevesindeyim.

Sürgüne Gönderilen 150'likler

Osmanlı yapısını Türkiye Cumhuriyetine dönüşmesini kabul etmeyen kişiler elbet olmuş, bunlar sosyal ve eğitim durumuna bakılmadan sürgüne gönderilmişlerdir. Bu durum bize Üniversite eğitimi almış, okumuş kişilerden de Ülkelerine güvenmeyenler olduğu da açık ve nettir.

1938 Yılında bağışlanma olarak yurda dönmüşlerdir.

Yüzellilikler (Wikipedia)¹¹

Yüzellilikler, [Türk Kurtuluş Savaşı](#) sonrası düşman iş birlikçisi olarak görülen ve [Türkiye](#)'den [sürgün](#) edilen, hepsi üst düzey makamlarda yer alan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen isimdir.

[Meclis](#)'e göre hainler on binleri buluyordu.^[1] Ancak [Lozan Antlaşması](#)'nın bir maddesinde sürgün edilecek insanların sayısının 150'yi geçmeyecek şekilde öngörmesi üzerine ilk önce [Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı](#) tarafından oluşturulan listede başlangıçta 600 kişiden oluşmakta iken aevli tartışmalar sonucu önce 300, ardından da 149 kişiye indirilmiştir. 150'likler adı verilen ve 23 Nisan 1924 tarihinde [Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu](#) ve [Türkiye Büyük Millet Meclisi](#)'nin oturumunda saptanan bu listeye 1 Haziran 1924 tarihindeki kararla [Köylü gazetesi](#) sahibi Refet Bey de eklenerek nihai şekliyle 150 kişi olarak kabul edilmiştir ve bu kişiler 28 Mayıs 1927'de kabul edilen 1064 sayılı yasa ile yurttaşlıktan çıkarılmışlardır.^{[2][3][4]} 29 Haziran 1938 tarihli 3527 sayılı yasa^[5] ile, Yüzellilikler 'in yurda girmelerini engelleyen 1064 sayılı kanun kaldırılrsa da, başta [Cerkez Ethem](#) olmak üzere pek çok muhalif ve saltanat taraftarı geri dönmemiştir. Bu listenin 600 kişilik ilk hali açıklanmamıştır.

Yüzellilikler listesi^[2]

Padişah [VI. Mehmed \(Vahdettin\)](#)'in Tayfası[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]

- [Kiraz Hamdi](#) - Yaver-i Has
- [Zeki](#) - Hademe-i Hassa Kumandanı
- [Kayserili Saban Ağa](#) - Hazine-i Hassa Müfettişi
- [Sükrü Tütüncübaşı](#)
- [Şerkarin Yaver](#)
- [Miralay Tahir](#) - Yaverandan Erkan-ı Harp
- [Seryaver Avni](#)

Meclis Üyeleri[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]

- [Mustafa Sabri Efendi](#) - eski Şeyhülislam
- [Ali Rüşdi](#) - eski Adliye Nazırı
- [Cemal Bey](#) - eski Ziraat ve Ticaret Nazırı
- [Cakacı Hamdi Paşa](#) - eski Bahriye Nazırı
- [Rumbeyoğlu Fahreddin Bey](#) - eski Maarif Nazırı
- [Kızılhanceri Remzi](#) - eski Ziraat ve Ticaret Nazırı

Sevr Antlaşması'nı İmzalayanlar[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]

- [Bağdatlı Mehmed Hâdî Paşa](#) - eski Maarif Nazırı
- [Rıza Tevfik Bölükbaşı](#) - Şura-yı Devlet eski Reisi
- [Reşat Halis](#) - Bern eski elçisi

Sayfa/Page. **253**

- Kuva-yi İnzibâtiye'ye Dahil Meclis Üyeleri[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]
18. [Süleyman Şefik Paşa](#) - Kuva-yi İnzibâtiye Başkumandanı
  19. [Bulgar Tahsin](#) - Şefik Paşa'nın yaveri, süvari yüzbaşı
  20. [Miralay Ahmet Refik](#) - Kuva-yi İnzibâtiye Erkân-ı Harbiye Reisi
  21. [Tarık Mümtaz](#) - Kuva-yi İnzibâtiye Mitralyöz kumandanı ve Damat Ferit Paşa'nın yaveri
  22. [Ali Nadir Paşa](#) - Kuva-yi İnzibâtiye Kumandanlarından İzmir Kolordusu Kumandanı
  23. [Kaymakam Fettah](#) - Kuva-yi İnzibâtiye mensuplarından ve Nemrut Mustafa Divan-ı Harp üyesi
  24. [Copur Hakkı](#) - Kuva-yi İnzibâtiye üyelerinden
- Mülkiye ve Askeriyeden[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]
25. [Gümülcineli İsmail Bey](#) - eski Bursa Valisi
  26. [Konyalı Zeynelabidin](#) - âyândan
  27. [Fanizade Mesut](#) - eski Cebelibereket (Osmaniye) Mutasarrıfı
  28. [Miralay Sadık Bey](#) - Hürriyet ve İtilâf Fırkası lideri
  29. [Bedirhani Halil Rahmi](#) - eski Malatya Mutasarrıfı
  30. [Giritli Hüsnü](#) - eski Manisa Mutasarrıfı
  31. [Nemrut Mustafa](#) - eski Divan-ı Harp Reisi
  32. [Hulusi](#) - Uşak Belediye Reisi
  33. [Hain Mustafa](#) - eski Adapazarı Kaymakamı
  34. [Hafız Ahmet](#) - eski Tekirdağ Müftüsü
  35. Sabit - eski Afyonkarahisar Mutasarrıfı
  36. [Celal Kadri](#) - eski Gaziantep Mutasarrıfı ve Halep Doğru Yol Gazetesi gazetecisi (Sahibi, Hasan Sadık'ın, kayınbiraderi)
  37. [Adanalı Zeynelabidin](#) - Hürriyet ve İtilâf Kâtibi Umumisi
  38. [Vasfi Efendi](#) - Mülga Eski Evkaf Nazırı
  39. [Ali Galip](#) - eski Harput Vali Vekili
  40. Aziz Nuri - Bursa Vali Vekil-i Esbaki
  41. [Ömer Fevzi](#) - eski Bursa Müftüsü
  42. [Ahmet Asım](#) - eski İzmir Kadı Müşaviri
  43. [Natık](#) - eski İstanbul Muhafızı
  44. [Adil](#) - eski Dahiliye Nazırı
  45. [Mehmet Ali Bey](#) - eski Dahiliye Nazırı
  46. [Salim Mirimiran](#) - eski Edirne Valisi ve Şehremini (Belediye Başkanı) Vekili
  47. [Hoca Rasihzade İbrahim](#) - Kütahya'da Yunanlara Mutasarrıflık etmiştir
  48. Abdurrahman - Adana'da Fransız işgalinde Vekillik etmiştir
  49. [Ömer Fevzi](#) - eski Şarkikarahisar mebusu
  50. Adil Kınacı- Mülazım, işkenceci namıyla maruf - Hendek Mal Müdürlüğü yapmış
  51. Refik - Mülazım, işkenceci namıyla maruf
  52. Şerif - eski Kırkağaç Kaymakamı
  53. Mahmut Mahir - eski Çanakkale Mutasarrıfı
  54. Emin - eski İstanbul Merkez Kumandanı
  55. Sadullah Sami - eski Kilis Kaymakamı
  56. Osman Nuri - Bolu Mutasarrıfı ve Dahiliye Nezareti eski Dava Vekili
- Çerkes Ethem ve Çetesi[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]
57. [Çerkes Ethem](#)
  58. [Çerkes Resit Bey](#) - Çerkes Ethem'in kardeşi
  59. [Çerkes Tevfik Bey](#) - Çerkes Ethem'in kardeşi
  60. [Esref Kuşçubaşı](#)
  61. Hacı Sami - Eşref Kuşçubaşı'nın kardeşi
  62. İzmirli Küçük Ethem - yüzbaşı, eski Akhisar kaymakamı
  63. Düzceli Mehmetoğlu Sami

64. Burhaniyeli Halil İbrahim
65. Susurluk'tan Demirkapılı Hacı Ahmet
- Çerkes Kongresi'ne Delege Olarak Katılanlar[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]
66. Hendek kazasının Sümbüllü Köyü'nden Bağ Osman
67. [İbrahim Hakkı](#) - eski İzmir Mutasarrıfı
68. [Sait Beraev](#)
69. [Tahir Berzek](#)
70. Adapazarı'nın Harmantepe Köyü'nden Maan Şirin
71. Söke Ereğlisi'nin Teke Köyü'nden Kocaömeroğlu Hüseyin
72. Adapazarı'nın Talustanbey Köyü'nden Bağ Kamil
73. Hamte Ahmet
74. Maan Ali
75. Kirmasti'nin ([Mustafakemalpaşa](#)) [Karaorman](#) Köyü'nden Harun Reşit
76. Eskişehirli Sefer Hoca
77. Bigalı Nuri Bey oğlu İsa
78. Adapazarı'nın Şahinbey Köyü'nden Kazım
79. Gönen'in Tuzakçı Köyü'nden Lampat Yakup
80. Kompat Hafız Said Gönen'in Bayramiçi karyesinden
81. Mütেকaid Binbaşı Ahmet Gönen'in Keçeler Karyesinden
82. Bizedurg Said İzmir'de Dava Vekaleti etmiştir
83. Ahmet Nuri Şamlı
- Polisler[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]
84. Tahsin - İstanbul Polis eski Müdürü
85. Kemal - İstanbul Polis eski Müdür Muavini
86. Ispartalı Kemal - Emniyet-i Umumiye Müdür Muavini
87. Şeref İstanbul Polis Müdüriyeti eski Birinci Şube Müdürü
88. Hafız Said İstanbul Polis eski Birinci Kısım Başmemuru
89. Hacı Kemal - Arnavutköy Merkez eski Memuru
90. Namık Polis Baş Memurlarından
91. Nedim - Şişli Komiseri
92. Fuat - İzmit Merkez Memuru, Edirne Polis Müdürü ve Yalova Kaymakamı
93. Yolgeçenli Yusuf - Adana'da Polis Memuru
94. Sakallı Cemil - Unkapanı Merkez eski Memuru
95. Mazlum - Büyükdere Merkez eski Memuru
96. Fuat - Beyoğlu eski İkinci Komiseri
- Gazeteciler[[değiştir](#) | [kaynağı değiştir](#)]
97. Mevlanzade Rifat - Serbesti Gazetesi sahibi, Hürriyet ve İtilaf üyesi
98. [Sait Molla](#) - Türkçe İstanbul Gazetesi sahibi
99. İzmirli Hafız İsmail - İzmir Müsavat Gazetesi sahibi ve eski muharriri, Darülhikmet üyesi
100. [Refik Halit Karay](#) - Aydede Gazetesi sahibi ve Posta Telgraf eski Müdür-ü Umumisi
101. [Bahriyeli Ali Kemal](#) - Bandırma Adalet Gazetesi sahibi
102. [Neyir Mustafa](#) - Edirne'de Teemin ve Elyevm, Selanik Hakikat Gazetesi sahibi
103. Ferit - Köylü Gazetesi eski muharriri
104. [Refii Cevat Ulunay](#) - Alemdar Gazetesi sahibi
105. Pehlivan Kadri - Alemdar Gazetesinden
106. Fanizade Ali İlmi - Adana Ferda Gazetesi sahibi
107. [Trabzonlu Ömer Fevzi](#) - Balıkesir İrşad Gazetesi sahiplerinden
108. Hasan Sadık - Halep Doğru Yol Gazetesi sahibi
109. İzmirli Refet - Köylü Gazetesi sahibi ve müdürü

Diğer kişiler [\[değiştir\]](#) | [\[kaynağı değiştir\]](#)

110. [Tarsuslu Kamilpaşazade Selami](#)
111. [Tarsuslu Kamilpaşazade Kemal](#)
112. [Süleymaniyeli Kürt Hakkı](#)
113. İbrahim Sabri - Şeyhülislam Mustafa Sabri'nin oğlu
114. [Bursalı Cemil](#) – Fabrikatör
115. [Cerkes Ragıp](#) - meşhur İngiliz casusu
116. Haçinli Kazak Hasan - Fransız işgalinde zabıt
117. [Cerkes Süngülü Davut](#) - Eşkiya çete reisi
118. Binbaşı Cerkes Bekir
119. Necip - Fabrikatör Bursalı Cemil'in kayınbiraderi
120. Ahmet Hulusi - İzmir eski Umur-u İslamiye Müfettişi
121. Uşaklı [Madanoğlu Mustafa](#), Korgeneral [Cemal Madanoğlu](#)'nun babası
122. Gönen'in Tuzakçı köyünden Yusuf oğlu Remzi
123. Gönen'in Bayramiç köyünden Hacı Kasım Oğlu Zühtü
124. Gönen'in Balcı köyünden Kocagözün Osman oğlu Şakir
125. Gönen'in Muratlar köyünden Koç Mehmet oğlu Koç Ali
126. Gönen'in Ayvacık köyünden Mehmet oğlu Aziz
127. Gönen'in Keçeler köyünden Balcılı Ahmet oğlu Osman
128. Susurluk Yıldız köyünden Molla Süleyman oğlu İzzet
129. Gönen'in Muratlar köyünden Hüseyin oğlu Kara Kazım
130. Gönen'in Balcı köyünden Bekir oğlu Arap Mahmut
131. Gönen'in Rüstem köyünden Gardiyan Yusuf
132. Gönen'in Balcı köyünden Ömer oğlu Eyüp
133. Gönen'in Keçeler köyünden Talustan oğlu İbrahim Çavuş
134. Gönen'in Balcı köyünden Topallı Şerif oğlu İbrahim
135. Gönen'in Keçeler köyünden Topal Ömer oğlu İdris
136. Manyas'ın Bolcağa köyünden Kurhoğlu İsmail
137. Gönen'in Keçeler köyünden Muhtar Hacıbey oğlu Canbulat
138. Marmara'nın Kayapınar köyünden Yusuf oğlu İshak
139. Manyas'ın Kızlık köyünden Ali Bey oğlu Sabit
140. Gönen'in Balcı köyünden Deli Hasan oğlu Selim
141. Gönen'in Çerkes Mahallesi'nden Makinacı Mehmet oğlu Osman
142. Manyas'ın Değirmenboğazı köyünden Kadir oğlu Kamil
143. Gönen'in Keçidere köyünden Hüseyin oğlu Galip
144. Manyas'ın Hacıyakup köyünden Çerkes Sait oğlu Salih
145. Manyas'ın Hacıyakup köyünden Maktul Şevket'in biraderi İsmail
146. Gönen'in Keçeler köyünden Abdullah oğlu Deli Kasım
147. Gönen'in Çerkes Mahallesi'nden Hasan Onbaşı oğlu Kemal
148. Manyas'ın Değirmenboğazı köyünden Kadir oğlu Kamil'in biraderi Kazım Efe
149. Gönen'in Kızlık köyünden Yallaçoğlu Kemal
150. Gönen'in Keçeler köyünden Tuğoğlu Mehmet Ağa

NOT: Zamanımızda oylama ile bu türdeki görüşlerin hiçbir zaman %20 oranından fazla tasdik eden çıkmayacağı gerçeği ile, konuşması beklenir, hatta çok ters sözleri dinlenir ama ciddiye alınmaz. Ekseriyet, eğer aksi konuşanlar varsa dinlenir, ama hayırlı ve birey ile halka faydası yok ise reddedilir. Karşı taraf ilk planda oy atmaya gideceği için sahiplenme adına katılım oranı artar.

Darbe: Üniversite mezunu olanların kaybedecekleri boyutlar, maddi ve manevi zayıatları çok fazla olacaktır. Bu nedenle onları tehdit ederek, sosyal boyutta üst etkinlikleri ve yönetimde oldukları için, güçlerinin artacağını düşünürler. Bu geçici doğru olsa da, kaybedecek darbe taraftarı olmak olası olmaz.

Demokrasi mitingleri ve başörtü ile oluşan reaksiyonlara bakınca, bunun sandıkta oy olarak karşılığı olmadığını görmüştür.

Bir ülkede darbe taraftarı %20 civarında ise, kaybı olacağı kanısı ile bir tarafta olduğu sanılan kişiler, tam tersi oy attıkları da görmüştür.

Eğitimde hakların dengelenmesi konusunda Milli Hedef

Türk Kültürel yapısında birey ve halk karar aşamasında benzer yapı gözlenmektedir.

Başlıca yaklaşım esasları:

- Bilgilendirme yapılmalı, alternatifler sunulmalı, eğitim ilk aşamada olması kabul edilir. Kişi kendi kararını verecek ama önce dinlemelidir. Bilimsel boyutu dikkate alınmalıdır.
- Kararını, rızasını saptar. Gerekçe ve dayanakları olmalı, bazı durumlarda canım istedi diyerek subjektif olduğunu da söyleyebilir. Yazarın Anne ve Babası kızmak yerine niye yaptın veya yapmadın diye sormuşlar, vaktim olmadı toparlayamadım, yaparsın denilmiştir.
- Suç kavramı ise, engellenmesi, zarar oluşmaması için uyarılması gündeme gelmiştir. Suçta ihbar zorunlu olup, gizlenme, örtülmesi olmaz, doğrudan kişiye söylenir.
- Grup, toplumda ise TOY esasları geçerlidir.

Halkların dengelenmesi aşaması, Türk ananesinde dikta olmaması için, her grubun sözü alınır, bunun bir genç, çocuklar doğruyu söyler prensibi ile onların görüşleri sonucunda başkan toparlar ve karar verilir. İtirazlar olmaz ise kesinleşir ve uygulanır.

Toy (Wikipedia)¹²

Toy ya da **kenges**, **İslamiyet** öncesinde Türk devletlerinde devlet işlerinin görüşülüp ve tartışıldığı aynı zamanda **yasama**, **yürütme** ve **yargı** yetkisini kullanan meclistir.^[3] XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Türkçe kaynaklarda geçmeye başlayan **kurultay** kelimesi, toy yerine kullanılmaya başlanmış ve toy sadece yemekli eğlenceler için kullanılan bir kelime hâline gelmiştir.^[4]

Kül Tigin'in ölümü üzerine Çin'den getirilen tezyinatçıları, toy temsilcisi ilteberin getirttiği 732'de dikilen **Kül Tigin Yazıtı**'nda anlatılırken toy temsilcilerine verilen toygun adının artık meclis için de kullanılmış olabileceği olasılığı görülmektedir:

Bunça bedizçig toygun ilteber kelürti. (Bunca süslemeciği Toygun'un ilteberi getirdi.)^{[5][6]}

Toy sıkça Moğol boylarının meclisi olan **kurultay** ile karıştırılsa da, Eski Türkler kendi meclislerine "toy" adını vermiştir.^[7] Bununla birlikte, kurultay kelimesinin kökü olan "kur-"^[8], **Ana Altaycadan** beri **Moğolca** ve **Türkçede** ortak olarak kullanılan kelimelerdendir. Toy bazen de tay olarak kullanılan bu kelime ise, Eski Türkçede "şehir" anlamına gelmektedir.^[9] Yani toy kelimesinin çıkış noktası devletin merkezine çağrıdır. Kelime zamanla, eğlenceli şölen vb. anlamlarda da kullanılmıştır.^[3] Toy, yalnızca Türklerin kullandığı bir kelime olmayıp kurultay gibi Moğolca ile ortak kelimelerdendir. Nitekim, **Moğolların Gizli Tarihi**'nde "toy" kelimesine yer verilmektedir.^[3]

Toy düzenleme geleneğinin Türk toplulukları arasında **Hunlardan** beri süregeldiği düşünülmektedir.^[10]

Toygunlar

Toya katılma yetkisi bulunan kişilere, toygun adı verilir. Ancak zamanla, toygun kelimesi toy kelimesinin yerine de kullanılmıştır. Toygunların büyük çoğunluğu, hükümdar soyundan değildir. Türklerdeki her boyun beyi, toyun bir parçasıdır.^[11] **Kağan**, **kağatun** ve **tiginler** toyun tabii üyeleridir. Bunun yanında toyda 9 adet buyruk bulunmaktadır.^[12] Bu 9 buyruk, ülkenin önde gelen boylarının beyleridir. Muhtemelen bu beylerin sayılarında dönem dönem değişiklikler meydana gelmiştir. Toydaki en etkili uruklar; **Türk Kağanlığı** döneminde **Aşina** (Börüler) ve Aşite (Arslanlar) soylu ailelerinin yanında **On-ok**, **Tuğluk** urukları^[13]; **Uygur Kağanlığı** döneminde ise **Yağlakar** ve **Ediz** uruğu olmuştur.

Toy'nun yürütme ile yetkili bakanlar kurulu olan *ayukının* üyeleri yani *tudun* (bakan) makamları ise şunlardır:

- **Aygucı** veya il ögesi: Kağandan sonra devletin en yetkili devlet adamı olup, toyun genel sekreterliğini yapan kişidir. Bir nevi **başbakanlık** görevindedir.^[11]
- **İlteber**: Devletin mali ve dış devletlerle olan ilişkileriyle ilgilenen devlet adamıdır.
- **Bitigci**: Toyda konuşulanları yazıya aktaran kişidir. **Yollug Tigin**, devlet işleriyle ilgili kağanın ağzından yazılan ilk Türk söylevi olan **Kül Tigin Yazıtı**'ni kaleme alan bitigcidir. Bitigcilere eski Türk devletleri ve Moğollarda büyük önem verilmiştir. **Cengiz Han** döneminde, Moğol ulug bitigcilerinden olan Çinkay ve Tunga, Türk asıllı önemli kağanlık kâtipleridir.^[14]
- **Tamgacı**: İlteber ile birlikte diğer devletlerle olan ilişkileri düzenler. Özellikle elçilerin gönderilmesinde ve devlet içi yazışmalarda görev üstlenir.
- **İlimgacı**: Tamgacı ve bitigci ile birlikte devletin dış politikasına yön verir. Uygur Kağanlığı'nda var olan bir makamdır.^[15]
- **Agıcı Ulugı**: Başhazinedar.^[16]

Tudunluk (bakanlık görevi) bulunmasa da, kağan, kağatun ve tiginler dışında toya sürekli olarak katılan makamlar şunlardır:

- **Yabgu**: Devletin Batı kanadını yöneten hükümdar soyundan üst düzey yöneticidir.
- **Şad**: Her okun^[17] beyine şad denilirdi. Göktürklerin önemli boyu On-okların diğer adı olan Nuşibi (On Şadapıt^[18]) bu kelimedden gelmektedir.
- **Cor**: Göktürklerin Tuğluk uruğunu temsilen toya katılan genarallere verilen addir. **Uygur Kağanlığı** döneminde bu unvanı **Yaglakar uruğu** yöneticileri de kullanmıştır.^[19]
- **Erkin**: On-okların sağ kolu ve toya katılan Uygurların Ediz soyundan olan beylere verilen unvandır.
- **Apa**: Ülkenin çeşitli yerlerinde görev yapan sivil yöneticilerdir.

Yetkileri

Toy; yalnızca devletin yasama organı değil, döneminin Türk boylarına hâkim olan siyasi iradenin davetiyle yılda üç kez tüm Türk boylarının temsilci gönderdiği bir meclistir.^[3]

- Kağan, kendisi töreyi değiştiremez. Töre koyma yani yasama yetkisi toya aittir. Nitekim Türk töresini değiştirerek, yağma yapıp **Manicilik** inancısını resmî din hâline getiren Uygur kağanı **Bögü Kağan, Tun Baga Tarkan**'ın toydaki itirazları sonucunda kınanmış ve devamında yapılan darbe ile görevden el çektilmiştir. Göktürk Dönemi'nde ise, **Taspar Kağan** ölmeden önce, kendi oğlu **Amrak** yerine hükümdarlık görevini **Töremen Apa Kağan**'a devretmek istediğini vasiyet etmiştir. Taspar'ın ölümünden sonra bu durum, Göktürk Toyu tarafından kabul edilmemiştir. Töre gereği, "Türk Kağanlığı" hakkının İşbara veya **Amrak** tarafından yürütülebileceği kararı verilmiştir.^[20]
- Türk töresine göre, Tanrı adına kullanılan kutun yer yüzündeki gerçek sahibi halktır. Kağan, kuta Türk halkı yerine vekalet eder. Bunun için yeni kurulan bir devletteki ilk kağanı tayin etme hakkının halkta olduğu görüşü hâkimdir. Türk Kağanlığı'nın yıkılıp Uygur Kağanlığı'nın kurulmasının anlatıldığı **Taryat Yazıtları**'nda bu durum şu şekilde anlatılır:

Ondan sonra sıçan yılında (748), Atalar Mezarlığında "güç halktır" denmiş. Halk da "Atalar mezarı sizde, gücün kaynağı sudur." diyerek, ayağa kalmışlar ve kağan tayin etmişler.^[1]

- Toy, **Gök Tanrı** adına kut vekilini belirler. Kağanlar toyda yapılan istişareler sonucu tüm boyların görüşü alınarak başa getirilir. Toy toplanarak kağanı görevden alabilir. Bu da, toyun kağanın üzerinde olduğunu göstermektedir. Örneğin toy, **İteriş Kağan**'ı tahttan indirmiş ve yerine **Ozmış Kağan**'ı yeni

kağan olarak ilan etmiştir.^[21] Yine İli Nehri Antlaşması nedeniyle olağanüstü olarak toplanan toy İşbara Teriş Tunga Kağan'ı tahttan indirerek yerine Yukuk Kağan'ı geçirmiştir.

- Vatan hainliği gibi devlet büyüklerinin işlediği büyük suçlar, Divanîharp geleneği gereği toyda tartışılarak karara bağlanırdı. Toy bu yönüyle kısıtlı da olsa yargı yetkisini kullanmıştır.
- Savaş ve barış kararları toyda verilir. Dış ülkelerle yapılan antlaşmalar toyda onaylandıktan sonra yürürlüğe girer. Örneğin Hunlar döneminde bu antlaşmalar, Hun Dağı'nda yapılan toylar sonucunda karara bağlanmıştır.^[2]

Toplanma yeri

Türklerde toylar devlet merkezleri olan Ötüken, Ordu-Balık gibi merkezî yerlerde toplanmakla birlikte; kutsal sayılan yerlerde de toylar düzenlenmiştir. Türkler her yılın beşinci ayının ikinci yarısında "Atalar Mezarlığı"nda toplanıp, Gök Tanrı'ya ıduklar (kurbanlar) verip, burada toy düzenlemişlerdir.^[2] Nitekim, Türk Kağanlığı'nın bakiyesi Türk halkının, Uygur Kağanlığı'na tabi oluşu ve Uygur Kağanlığı'nın Türk Kağanlığı'nın haleflüğünü üstlenmesi de 748'de Atalar Mezarlığı'nda yapılan toyda gerçekleşmiş, bu toya halk da katılmıştır.^[1] Türk geleneğinde ulu dağ tepelerinde de bu tür toplantıların yapıldığı bilinmektedir. Hunların yabancı devletlerle yaptıkları antlaşmaları, "Hun Dağı" denilen yerde toplanan toyda tartışarak onayladıkları bilinmektedir.^[2]

Toy olarak adlandırılmamış olsa bile Kültürümüzde yeri olduğu örnekler ile sunulmaktadır.

Her erişkin, genellikle eski dönemlerde 18 yaşından daha küçüklerde katılmaktadır.

- **Temsilci:** Her grup, her boy bir temsilcinin söz hakkı vardır, gerekçe ile sunulmalıdır. Gerekçe Kuran temelli olmalıdır. Diğerleri izleyici olurlar.
- **Başkanlığı temsilen yaşlı veya idareci olan kişi:** Gruplar arasında da seçilebilmektedir. Halk temel yöneticidir, seçim ile temsilen bulunur. Seçim kriterleri kabilelere göre ayırır.
- **Kadı:** Hukuk işleri ve hakkı tanımlayan boyuttur.
- **Hoca:** Bilim adamı, Kuran temelli olmalıdır. Gerekçe Kurani vermelidir. Kaynak 622 Medine Antlaşması sıklıkla atıfta bulunulur.
- **Uygulayıcı:** Teorik değil, pratik anlamı olmalıdır. İlişkileri düzenler.
- **Yazıcı:** Anlaşmayı kaleme alan kişidir.
- **Mali boyut:** Maliyetin hesaplanması ve kişilere düşen meblağı hesaplar.

Bunlar durum değerlendirmesini yaparlar. Karşı çıkan ve lehte olanlar konuşulur. Antlaşma boyutu dikkate alınır, dengeleme önemlidir.

Toplantı yeri, meydan, her bireyin izlemesine uygun alandır. Medrese Cami avlusu sıklıkla kullanılır.

Osmanlı'nın Beyliğinin ilan edilmesi, Karacaşehir'de benzer bir karar ile alınmış, kadı ilan etmiştir.

Daha sonra karar alınır, parmak veya mühür basılır.

ÖRNEK: Yazarın bizzat başından geçen veya ailesinden örnekler aşağıdadır.

- Celal Bayar, bazı konular üzerine toplantı yapar, bu toplantıya üniversite birinci sınıflarda olmama karşın beni de çağırırdı.
Babama sordum nedenini:
  - Gelenleri tanımıyorsun, sadece sözlerine bakarsın, olayı özetleyip, objektif bir dayanak ile karar verirsin, somut veriye bakarsın,
  - Büyük Liderler, bu şekilde kendi görüşünü toparlanması ve söylenmesine olanak sağlamış olurlar,

- o Bizim sülalede de aynı boyutlar oldu, son söz, çocuktan doğru haber al prensibi gereği sana verilmekte idi dedi.

Konular; seçimlerde kimi desteklemeli, İnönü ile dostluk toplantısı gibi.

- Atalarımın da örnekler vardır. Miras paylaşımını 14 yaşındaki dedem yapmıştır. Gerekçe, diğerlerinin sözü bir anlaşmazlığa neden olmasın, çocuğa hatalı düşünüyorsun diye söylenebilir demişler. Ancak tümü kabul etmiş. Kazanç boyutuna göre miras paylaşmış. Çitçi olan ile, çakı-bıçak imalatı yapan ayrı hesaplanmış.
- Bizlerde de çocuklar bir temsilci olarak görevlendirilmiş, onlar bizlere gerekirse danışmışlardır.

Üniversite Eğitimi gören kişi sözü

Üniversite eğitimi gören kişi, eğitimi mi, yoksa diplomalı, okumuş mudur?

Bilmiyorum, inceleyeceğim diyorsa, eğitimi, bu duru diye kesin konuşuyorsa diplomalıdır.

Zamanımızda besin konusunda TV çıkan program yapanlar, kardiyolog ve hekim bile olmayan profesörler olup, diyet, metabolizma konusunda da bilgisiz oldukları, bir referansa bakarak konuşmaktadırlar. Aklımıza “zakkum” zamanı gelmektedir.

Zakkum konusunda Eczacılık Fakültesi Farmakognozi Bilim Dalı konu ile ilgili ve Farmakoloji Dalı ilk planda görüş alınması gerekenler olmaktadır. Bir TV programında Farmakoloji Hocamızı konuşturmadılar, olgu var, kesin tedavi olmuş diyerek Hacettepe Onkoloji Servisine bağlandılar. Başhekim arkadaşımız idi, telefon ile sordum, tam tıbbi tedavi aldıkları, zakkum kullandıklarını bile bilmediklerini söylediler. Plasebonun faydası değil, bilimsel kontrol grubu olduğu, kişisel bir destekten, o da şüpheli, ileri gidilmeyeceğini belirtmiştir.

Aynı dönemde Hacettepe’de kekik üzerinde çalışma yapılıyordu, bu açıdan immün cevaba bakıldı, Zakkumun ancak yabancı reaksiyon etkisi varken, kekik 25 kat daha etkin cevap vermesine neden oluyorken, bu çalışma, zakkum nedeniyle yayınlanmadı sanırım.

Yabancı reaksiyon yapması, tedavi için yeterli olduğu iddiasında bulunmak, TV’de olası ama bilimde elbet olmaz.

Hekimlik ve Eğitim

Hekimlik Mesleğinde Etik ilkelere (Tıbbi Deontoloji Nizamnamelerine¹³) uymaması durumunda meslekten men cezasına kadar giden yaklaşımlar yapılmaktadır. Bu sorgulama Tabipler Birliği tarafından, Savcılık ötesinde ayrıca yürütülmektedir.

Başlıca hususlar (mevzuat.gov.tr)¹³:

Umumi kaide ve esaslar Madde 2 – Tabip ve dış tabibinin **başta gelen vazifesi, insan sağlığına, hayatına ve şahsiyetine ihtimam ve hürmet göstermektir. Tabip ve dış tabibi; hastanın cinsiyeti, ırkı, milliyeti, dini ve mezhebi, ahlaki düşünceleri, karakter ve şahsiyeti, içtimai seviyesi, mevkii ve siyasi kanaatı ne olursa olsun, muayene ve tedavi hususunda azami dikkat ve ihtimamı göstermekle mükelleftir.**

Madde 3 – Tabip, vazifesi ve ihtisası ne olursa olsun, gerekli bakımın sağlanamadığı acil vakalarda, mücbir sebep olmadıkça ilk yardımda bulunur. Dış tabibi de, kendi sahasında aynı mükellefiyete tabidir.

Madde 4 – Tabip ve dış tabibi, meslek ve sanatının icrası vesilesiyle muttali olduğu sırları, kanuni mecburiyet olmadıkça, ifşa edemez. Tıbbi toplantılarda takdim edilen veya yayınlarda bahis konusu olan vakalarda, hastanın hüviyeti açıklanamaz.

Madde 5 – Sağlık müesseselerinde tatbik olunan usul ve kaideler mahfuz olmak üzere, hasta; tabibini ve dış tabibini serbestçe seçer.

Madde 6 – Tabip ve dış tabibi, sanat ve mesleğini icra ederken, hiç bir tesir ve nüfuza kapılmaksızın, vicdani ve mesleki kanaatına göre hareket eder. Tabip ve dış tabibi, tatbik edeceği tedaviyi tayinde serbesttir.

Madde 7 – Tabip ve dış tabibi sanat ve mesleğinin icrası dışında dahi olsa, meslek ahlak ve adabı ile telif edilemeyen hareketlerden kaçınır.

1518 Madde 8 – Tabiplik ve dış tabipliği mesleklerine ve tedavi müesseselerine, ticari bir veçhe verilemez. Tabip ve dış tabibi, yapacağı yayınlarda tababet mesleğinin şerefini üstün tutmaya mecbur olup, her ne suretle olursa olsun, yazılarında kendi reklamını yapamaz. Tabip ve dış tabibi, gazetelerde ve diğer neşir vasıtalarında, reklam mahiyetinde teşekkür ilanları yazdıramaz.

Madde 9 – Tabip ve dış tabibi, gazete ve sair neşir vasıtaları ile yapacağı ilanlarda ve reçete kağıtlarında, ancak ad ve soyadı ile adresini, Tababet İhtisas Nizamnamesine göre kabul edilmiş olan ihtisas şubesini, akademik ünvanını ve muayene gün ve saatlarını yazabilir. Muayenehane kapılarına veya binaların dışına asılacak tabelaların ebadı ve adedi, mahalli tabip odaları tarafından tesbit edilebilir. Tabipler ve dış tabipleri, tabip odalarının bu husustaki kararlarına riayet etmekle mükelleftirler. Tabelalarda en çok iki renk kullanılabilir. Işık verici vasıtalarla tabelaları süslemek yasaktır.

Madde 10 – Araştırma yapmakta olan tabip ve dış tabibi, bulduğu teşhis ve tedavi usulünü, yeter derecede tecrübe ederek faydalı olduğuna veya zararlı neticeler tevhit etmeyeceğine kanaat getirmediği, tatbik veya tavsiye edemez. Ancak, yeter derecede tecrübe edilmemiş olan yeni bir keşfin tatbikatı sırasında alınacak tedbirler hakkında ilgililerin dikkatini celbetmek ve henüz tecrübe safhasında olduğunu ilave etmek şartı ile, bu keşfi tavsiye edebilir. Bir keşif hakkında yanlış kanaat uyandıracak ifadeler kullanılması yasaktır.

Madde 11 – Tecrübe maksadı ile insanlar üzerinde hiç bir cerrahi müdahale yapılamıyacağı gibi aynı maksatla, kimyevi, fiziki veya biyolojik şekilde herhangi bir tedavi de tatbik edilemez. Klasik metodların bir hastaya fayda vermeyeceği klinik veya laboratuvar muayeneleri neticesinde sabit olduğu takdirde, daha önce, mütat tecrübe hayvanları üzerinde kafi derecede denemek suretiyle faydalı tesirleri anlaşılmış olan bir tedavi usulünün tatbiki caizdir. Şu kadar ki, bu tedavinin tatbik edilebilmesi için hastaya faydalı olacağı ve muvaffakiyet elde edilmemesi halinde ise mütat tedavi usullerinden daha elverişsiz bir netice alınmayacağı muhtemel bulunması şarttır. Evvelce tecrübe edilmiş olmamakla beraber, zarar vermesine ihtimal bulunmayan ve hastayı kurtarması kati görülen bir müdahale yapılabilir.

1519 Madde 12 – Tabip ve dış tabiplerinin: A) Hastalara, herhangi bir suretle olursa olsun, haksız bir menfaat teminini istihdaf eden fiil ve hareketlerde bulunmaları; B) Birbirlerine, muayene ve tedavi için hasta göndermeleri mukabilinde ücret alıp vermeleri; C) Kendilerine hasta temini maksadıyla, eczacı, yardımcı tıbbi personel ve diğer her hangi bir şahsa tavassut ücreti ödemeleri; D) Şahsi bir menfaat düşüncesi veya gayrimeşru bir gaye ile ilaç, tıbbi alet veya vasıtalar tavsiye etmeleri yahut sağlık müesseselerine hasta sevketmeleri veya yatırmaları; E) Muayene ve tedavi ücretinin tesbiti ve bunun ödenmesi hususunda, üçüncü şahısların tavassutunu kabul etmeleri; caiz değildir. İKİNCİ KISIM Meslekdaşların hastaları ile münasebetleri

Madde 13 – Tabip ve dış tabibi, ilmi icaplara uygun olarak teşhis koyar ve gereken tedaviyi tatbik eder. Bu faaliyetlerinin mutlak surette şifa ile neticelenmemesinden dolayı, deontoloji bakımından muaheze edilemez. Tababet prensip ve kaidelerine aykırı veya aldatıcı mahiyette teşhis ve tedavi yasaktır. Tabip ve dış tabibi; teşhis, tedavi veya korunmak gayesi olmaksızın, hastanın arzusuna uyararak veya diğer sebeplerle, akli veya bedeni mukavemetini azaltacak her hangi bir şey yapamaz.

Madde 14 – Tabip ve dış tabibi, hastanın vaziyetinin icabettirdiği sıhhi ihtimamı gösterir. Hastanın hayatını kurtarmak ve sıhhatini korumak mümkün olmadığı takdirde dahi, ıstırabını azaltmaya veya dindirmeye çalışmakla mükelleftir. Tabip ve dış tabibi, hastasına ümit vererek teselli eder. Hastanın maneviyatı üzerinde fena tesir yapmak suretiyle hastalığın artması ihtimali bulunmadığı takdirde, teşhise göre alınması gereken tedbirlerin hastaya açıkça söylenmesi lazımdır. Ancak, hastalığın, vahim görülen akibet ve seyrinin saklanması

uygundur. Meş'um bir pronostik hastanın kendisine çok büyük bir ihtiyatla ihdas edilebilir. Hasta tarafından, böyle bir pronostiğin ailesine açıklanmaması istenilmemiş veya açıklanacağı şahıs tayin olunmamış ise, durum ailesine bildirilir.

Madde 15 – Hastaya bakmak üzere bir aile nezdine veya herhangi bir müesseseye çağrılan tabip, korunmayı da sağlamaya çalışır. Tabip, hastalara ve onlarla birlikte yaşayanlara, kendilerine ve muhitlerine karşı mesuliyetlerini bildirir. 1520 Tabip icabında, tedaviye devamı reddetmek pahasına da olsa, hijyen ve korunma kaidelerine riayeti temin için gayret sarfeder.

Madde 16 – Tabip ve dış tabibi bir kimsenin sıhhi durumu hakkında, ilmi metodları tatbik suretiyle bizzat yaptığı muayene neticesinde edindiği vicdani ve fenni kanaata ve şahsi müşahadesine göre rapor verir. Hususi bir maksatla veya hatır için rapor veya her hangi bir vesika verilemez.

Madde 17 – Tabip ve dış tabibi, hastanın hususi veya ailevi işlerine karışamaz. Ancak, hayati ehemmiyeti haiz bulunan veya sağlık bakımından zaruri görülen hallerde, mümkün olan kolaylığı ve manevi yardımı sağlar.

Madde 18 – Tabip ve dış tabibi, acil yardım, resmi veya insani vazifenin ifası halleri hariç olmak üzere, mesleki veya şahsi sebeplerle hastaya bakmayı reddedebilir.

Madde 19 – Tabip ve dış tabibi mesleki veya şahsi sebeplerle, tedaviyi bitirmeden hastasını bırakabilir. Ancak, bu gibi hallerde, diğer bir meslektaşın tedavi veya müdahalesine imkan verecek zamanı evvelden hesaplayarak hastayı vaktinde haberdar etmesi şarttır. Hastanın bırakılması halinde hayatının tehlikeye düşmesi veya sıhhatinin zarara uğraması muhtemel ise, diğer bir meslektaş temin edilmedikçe, hastayı terkedemez. Hastayı bu suretle terkedilen tabip veya dış tabibi, lüzum gördüğü veya hasta tarafından talep edildiği takdirde, tedavi zamanına ait müşahade notlarını verir.

Madde 20 – Tabip ve dış tabibi, faydasızlığını bildiği bir ilacı, hastaya veremez. Ancak, esaslı bir tedavi yapılması mümkün olmayan hallerde, teselli bakımından bazı ilaçlar tavsiye edebilir. Mali vaziyetleri müsait olmayan hastalara, mutlak zaruret olmadıkça, pahalı teselli ilaçları verilmesi caiz değildir. Tabip ve dış tabibi, hastaya lüzumsuz ve fuzuli masraflar yaptırmıyacağı gibi faydası olmayacağını ve hastanın mali kudretinin kafi gelmiyeceğini bildiği bir tedaviyi tavsiye edemez.

Madde 21 – Başkalarının yardımı ile yapılacak cerrahi ameliyeler ile diğer tedavilerde, operatör, müdavi tabip ve dış tabibi, beraber çalışacağı elemanları seçmekte serbesttir. Götürü ücret şartı müstesna olmak üzere, yardımcı tıbbi personelin ücretleri, hasta tarafından ödenir. Hasta tarafından çağırılmamış olan müdavi tabip veya dış tabibi, ameliyette hazır bulunmaktan dolayı ayrıca ücret isteyemez. Umumi, mülhak ve hususi bütçeli daireler ile belediyelere, iktisadi Devlet teşekküllerine veya bunlara bağlı müesseselere ait sağlık tesislerinde olan usul ve esaslar mahfuzdur.

1521 Madde 22 – Ananın hayatını kurtarmak için yegane çare teşkil ettiği takdirde, avortman yapılması caizdir. Ciddi bir tehlikede bulunan ananın hayatı, cerrahi müdahaleyi veya gebeliğe son verebilecek bir tedaviyi zaruri kılıyorsa, hastalığın taallük ettiği tıp şubesinde mütehasıs iki tabibin ve bu iki mütehasıs temin edilemediği takdirdeki tabibin objektif ve katı delillere dayanan raporları alınmadıkça bu müdahale veya tedavi yapılamaz. Bu raporların aslı müdahaleyi veya tedaviyi yapan tabip tarafından mühafaza olunur ve kendisi tarafından tasdikli ve hastanın ismini ihtiva etmeyen bir örneği, mensup olduğu tabip odasına taahhütlü olarak gönderilir. Raporun tasdik şerhinde, avortmanın yapıldığı tarih ve mahal gösterilir. Ağır ve acil vakalarda, yukarıki fıkra mucibince tabip raporu alınması mümkün olmadıkça, tabip re'sen hareket eder ve keyfiyeti derhal taahhütlü bir mektupla mensup olduğu tabip odasına bildirir. Avortmanlarda, hastanın ve varsa veli veya vasisinin yazılı olarak muvafakatının alınması şarttır. Bu Nizamnamenin yirmi birinci maddesinde yazılı sağlık tesislerinde yapılacak avortmanlarda, bu tesislerde cari olan usul ve esaslar mahfuzdur.

Madde 23 – Güç doğumlarda tabip, anayı ve çocuğu kurtarmaya gayret eder. Bu gibi hallerde tabip, ailevi mülahazalara vesair tesirlere kapılmaksızın, ilmin ve fennin icaplarını yerine getirir.

Madde 24 – Hasta, konsültasyon yapılmasını arzu ederse, müdavi tabip veya dış tabibi bu talebi kabul eder. Müdavi tabip veya dış tabibi, konsültasyon yapılmasına lüzum gördüğü takdirde, keyfiyeti hastaya bildirir. Bu

teklifin kabul edilmemesi halinde, müdavi tabip veya dış tabibi, hastasını bırakabilir. Bu Nizamnamenin yirmi birinci maddesinde yazılı sağlık tesislerinde, konsültasyonun hangi hallerde ve ne suretle yapılacağı, hastahaneler talimatnamelerinde gösterilir.

Madde 25 – Konsültasyonlarda münakaşa ve müşavere hasta ile etrafındakilerin duyup anılamayacakları şekilde yapılır. Münakaşa ve müşavere esnasında, meslek ve kararının muhafaza edilmesine dikkat olunur. Konsültasyona iştirak eden tabip veya dış tabibinin, bir meslektaşı himaye maksadı ile veya başka bir hissi sebeple, lüzumsuz medihlerden kaçınarak, kanaatını açıkça söylemesi lazımdır.

1522 Madde 26 – Konsültasyonda varılan neticeler, bir konsültasyon zaptı ile tesbit ve bu zabıt müştereken imza olunur. Konsültasyon neticesi, ayrıca, en yaşlı tabip veya dış tabibi tarafından hastaya bildirilir. Netice bildirilirken, hastanın veya yakınlarının maneviyatını bozacak veya kendilerini tereddüt ve şüpheye düşürecek müphem ve imalı sözler sarfedilmesi caiz değildir.

Madde 27 – Konsültan tabip veya dış tabibi, yapılan tedaviyi uygun görmediği takdirde, kanaatını konsültasyon zaptına yazmakla iktifa eder. Yapılan tedaviye müdahalede bulunamaz.

Madde 28 – Konsültan tabip veya dış tabibi ile müdavi tabibin kanaatları arasında aykırılık hasil olur ve hasta, konsültan tabip veya dış tabibinin kanaatını tercih eder ise, müdavi tabip kendi görüşünde ısrar ettiği takdirde hastayı terkedebilir.

Madde 29 – Konsültan tabip veya dış tabibi, hastanın ısrarlı talebi olmadıkça, hastayı tedavi edemez. Konsültan tabip veya dış tabibinin, konsültasyonu icabettirmiş olan hastalığın devamı müddetince, müdavi tabibin muvafakatı olmadan, hastanın yanına, aynı hastalık için, mesleki bir maksatla sonradan girmesi caiz değildir.

Madde 30 – Yapılan konsültasyonda her tabip veya dış tabibi, ücretini ayrı ayrı alır. Ücretin, bir elden alınarak taksimi caiz değildir. Konsültasyon, müdavi tabibe, konsültan tabip veya dış tabibi gibi, ücret almak hakkını verir.

Madde 31 – Asgari ücret tarifesi tatbik olunan yerlerde, tabip veya dış tabibi, rekabet veya propaganda maksadı ile, tarifede yazılı asgari miktardan aşağı ücret kabul edemez.

Madde 32 – Tabip ve dış tabibinin, kendi meslektaşları ile bunların bakmakla mükellef oldukları usul ve furuunun ve karı veya kocalarının muayene ve tedavileri için ücret almaması uygundur. Bu hallerde, zaruri masraflarını isteyebilir.

Madde 33 – Her çeşit cerrahi müdahale, doğum, fizikoterapi, radyoterapi, dış tababeti tedavileri ve tabibin sıkı nezaretini gerektiren sürekli kürler için hastalardan maktu bir ücret istenebilir. Bir kür evinde veya bakım ve tedavi müessesesinde, tedavi için maktu bir ücret alınabilir. Diğer hallerde maktu ücretle hasta tedavisi yapılamaz. Bu Nizamnamenin yirmi birinci maddesinde yazılı sağlık tesislerinde cari olan usul ve esaslar mahfuzdur.

Madde 34 – Götürü ücret alınması caiz olan hallerde, tedavi, tamamlanmadan herhangi bir sebeple bırakılırsa, müdavi tabip o zamana kadar sarfettiği mesai ile masraflarına tekabül eden ücreti alır ve peşin ücret almış ise bakiyesini iade eder.

1523 Madde 35 – Acil vakalarda müdahale eden tabip veya dış tabibi, bu müdahaleden dolayı, ücretini sonradan isteyebilir.

Madde 36 – Bu Nizamnamenin yirmi birinci maddesinde yazılı sağlık tesislerinde çalışan tabip ve dış tabibi, bu daire ve müesseselere ait sağlık kurullarına başvurmuş olan hastaları muayenehane veya laboratuvarına celbederek ücretle tedavi edemez.

ÜÇÜNCÜ KISIM Meslektaşların birbiri ile ve paramedikal meslek mensup ile münasebetleri Madde 37 – Tabip ve dış tabipleri, kendi aralarında iyi meslektaşlık münasebetlerini idame ettirmeli ve manevi bakımdan birbirine yardım etmelidirler. Meslekle ilgili anlaşmazlıklarını, evvela kendi aralarında halletmeğe çalışmalı ve bunda muvaffak olamadıkları takdirde mensup oldukları tabip odalarına haber vermelidirler.

Madde 38 – Tabip ve dış tabibi, meslektaşlarını zemmedemiyeceği gibi onları küçük düşürecek diğer tavır ve hareketlerde de bulunamaz. Tabip ve dış tabibi, her hangi bir şahsın haysiyet kırıcı hücumlarına karşı meslektaşlarını korur.

Madde 39 – Tabip ve dış tabibi, meslektaşlarının hastalarını elde etmeğe matuf hareket ve teşebbüslerde bulunamaz.

Madde 40 – Tabip ve dış tabibi, paramedikal meslek mensupları ile mesleki münasebetlerinde, onların bağımsızlığını ihlal etmemeli, kendilerine nezaket göstermeli, onları, hastalarına karşı müşkül bir duruma koyabilecek hareketlerinden sakınmalıdır.

ÖZET OLARAK:

- Acil tıbbi yardımda, uzmanlığı ne olursa olsun, yardım eder
- Hasta sırlarını ifşa etmez
- Hasta hekimini serbestçe seçer
- Hekim bilimsel kaniya göre vicdanı ve mesleki kanaatine göre hareket eder
- Meslek dışında olsa bile, Etik olmayan hareketlerden kaçınır
- Ticari bakış getiremez
- Reklam yapamaz
- Faydalı olacağına kanaat getirirse, başka çıkar yolu yoksa, izleyerek uygular
- Hekimlikte deney yasaktır
- Herhangi bir şekilde haksız menfaat temin edemez
- Medikal bilimin icaplarına uygun yaklaşımlar yapar
- Sağlıkta her türlü ihtimamı sağlar
- Sağlıkta koruma ve korunmayı sağlar
- Sağlıkta rapor gerekirse verilir
- Hekim, kişisel sorunlara karışmaz
- Acil dışında hastayı reddedebilir
- Gerekirse hastasını başka hekime, uzmana devredebilir
- Faydasız olduğu ilacı veremez
- Ekip elemanını kendisi seçer
- Yaşam Hakkı temelinde olmak koşulu ile mecburen gebeliği tahliye eder.
- Aile ve çevrenin tesirine kapılmadan, İlmin ve fennin gerektirdiğini yapar
- Konsültasyon talep eder, Konsültan müdahale hekim olamaz
- Konsültasyonlarda hekimler arası konuşmalar, hasta ile etrafındakilerin duyup anlayamayacakları şekilde yapılır.
- Konsültasyonda varılan neticeler, bir konsültasyon zaptı ile tespit ve bu zabıt müştereken imza olunur.
- Konsültan tabip veya dış tabibi, yapılan tedaviyi uygun görmediği takdirde, kanaatini konsültasyon zaptına yazmakla iktifa eder. Yapılan tedaviye müdahalede bulunamaz.
- Aile Konsültan hekimini tercih ederse, müdavi hekim hastayı terk edebilir
- Konsültan hekime ücreti ayrıca sağlar.
- Hekim zaruri masrafları isteyebilir.
- Hekim tarifede yazılı ücreti alır, fazla ve az alamaz.
- Acil müdahalelerde işlemden sonra ancak talep edilebilir.
- İyi meslektaş ilişkilerini sürdürür
- Başkalarını küçük düşürmez
- Başka hekimin hastasını elde etmeğe çalışmaz

- Tıp dışı olan ilişkilerde de onların bağımsızlığını ihlal etmez, nezaket gösterir.

Bu yaklaşımları somut olarak yapmaması durumunda ceza işlemi uygulanır. Bu açıdan Üniversite mezunu, uzman veya profesör olmak değil, etik ilkelere uyum içinde olmak zorunluluktur.

Hekimlikte uzman olsan bile, her olgu, her durum ve yaklaşımlarda, etik ilkelerde olmak zorunluluk taşımaktadır. Bu açıdan Üniversiteli, tıbbiyeden mezun olmak değil, hekim olmak, insan olmak, sevgide kalmak önemlidir.

Sonuç

Bir konuda fikir en üst düzey, akademik olmalı, bilim ve fen üzerine yapılanmalıdır.

Duygu, hayal ve epik hikâye ile destanlar geçersizdir. Birisi kullanmış iyi gelmiş gibi gerekçeler de kabul edilemez.

Ne olursa olsun, bilim ve becerinin en üst imkanları ile, aklı hür, fikri hür, vicdanı hür ve irfanı hür kişilerin olgu ve olayları irdelemesi, hepsinde inovasyon ve buluş içinde, özel, özgün bir terzilik ile yapılandırması gerekir.

Olmaz ise olmaz boyut, birey haklarının milli menfaat üzere yapılandırılmasıdır. Hekimlikte bu boyut, bireyin sağlığı ve varlığı üzerinde yapılır.

Eğitimde hedef en üst düzeyde olmasıdır. Bilim kapısı, doğru insanın, doğru yerde, doğru zamanda, doğru fikirde, doğru insanlıkta olduğunda açılır. Eğitim almış kişi kapının açıldığını algılar, diğerleri ise tesadüf diye görürler. Daha önce yerçekimi kanunu hakkında çalışmalar varken, elmanın Newton'un başına düşmesi ile formüle olmuştur. Newton *aksilik bu, elma başıma düştü* dememiştir.

Kaynaklar

- 1) Kuran: Kur'anı Kerim çözümü, www.ahmedhulusi.org. 2008.
- 2) Kuran, Türkçe: Y. N. ÖZTÜRK, Kur'anı Kerim Meal. www.yeniboyut.com/meal.asp.
- 3) Üniversite Reformu (Wikipedia)
- 4) 1933 Üniversite Reformu (ataturkansiklopedisi.gov.tr)
- 5) Yücel Namal, Tunay Karakök. Atatürk ve Üniversite Reformu (1933) (ataturk.org.au)
- 6) Atatürk'ün Üniversite Reformu (gazimka.blogspot.com)
- 7) 1933 Üniversite Reformu'nun Atatürk'ün Kültür Politikasındaki Yeri ww.isteaturk.co7
- 8) Atatürk'ün Üniversite Reformu (fikir.gen.tr)
- 9) Medreselerin Kapatılmasının Gerekçeleri (denkbilgi.com)
- 16) Güvenç, B. İnsan ve Kültür. Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2018
- 10) Yüzellilikler (Wikipedia)
- 11) Toy (Wikipedia)
- 12) Tıbbi Deontoloji Nizamnamelerine, mevzuat.com